

Društveni učinci muzejskog vodstva

Martinić, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:188185>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-03-08**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Muzeologija i upravljanje baštinom
Akademska godina 2020./2021.

Domagoj Martinić
DRUŠTVENI UČINCI MUZEJSKOG VODSTVA
Diplomski rad

Mentorica: Doc. dr.sc. Željka Miklošević

Zagreb, prosinac, 2020.

UNYVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Department of Information and Communication Sciences
Sub-Department of Museology

Domagoj Martinić
SOCIAL EFFECTS OF GUIDED MUSEUM TOURS
M.A. Thesis

Supervisor: Željka Miklošević, PhD, assistant professor

Zagreb, december, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "D. Matković", is written above a horizontal line.

(potpis)

SAŽETAK

Muzeji danas nisu samo mjesta gdje ćemo razgledati predmete iz prošlosti, nego imaju utjecaj na društvo u cjelini, gospodarstvo, ekonomiju, politiku, a za ovaj rad ponajviše važan obrazovni aspekt društva. Muzeji zapravo imaju jako težak zadatak mijenjanja načina razmišljanja ljudi. Nije lako nekoga potaknuti na način razmišljanja koji će dovesti do promjena. U radu je prikazan jedan takav muzejski projekt – izložba Kristine Leko „Kako živi narod“ te empirijsko istraživanje vezano za glavni cilj izložbe – potaknuti učenike na razmišljanje, jačanje svijesti o važnosti promjene i poticanja na djelovanje. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika kojeg su popunjavali učenici srednjih škola. Prikupljanje informacija trajalo je devet mjeseci, a ukupan broj ispitanika je 97. Od učenika su se prikupila mišljenja nakon posjeta izložbe te nakon sedam mjeseci od posjeta. U sklopu istraživanja opisan je način izvođenja izložbe, a rezultati prikazuju sličnosti i promjene u stavovima i mišljenjima.

Ključne riječi: muzej, društveni utjecaj, obrazovanje, projekt, izložba

SUMMARY

Museums today are not only places where we will look at historical objects, now they have an impact on society as a whole, on the economy, politics, and for this paper the most important educational aspect of society. Museums actually have a very difficult task of changing the way people think. It is not easy to encourage someones way of thinking that will lead to changes. The paper presents one such museum project – Kristina Leko' exhibition „The Way People Live“ and empirical research related to the main goal of the exhibition – to encourage students to think, strengthen awareness of the importance of changes and to take action. The research was conducted using a questionnaire filled out by high school students. The collection of information lasted nine months, and the total number of respondents was 97. Opinions were collected from students after visiting the exhibition and seven months after the visit. As part of the research, the manner of conducting the exhibition is described, and the results show similarities and changes in attitudes and opinions.

Keywords: museum, social impact, education, project, exhibition

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINICIJA MUZEJA – od proširenja funkcija prema isticanju društvene uloge	2
3. DRUŠTVENI UTJECAJ MUZEJA	5
3.1. Muzeji i edukacija.....	6
3.2. Muzej kao mjesto edukacije za osnovne i srednje škole.....	10
3.3. Muzejski pedagozi pomažu nastavnicima povijesti.....	14
4. IZLOŽBA KAKO ŽIVI NAROD	14
4.1. Vodstvo na izložbi	16
5. ISTRAŽIVANJE MIŠLJENJA I STAVOVA UČENIKA O ISKUSTVIMA NA IZLOŽBI	18
5.1. Opis tijeka istraživanja.....	19
5.2. Anketna pitanja	19
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 2016. GODINE	20
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 2017. GODINE	23
8. ZAKLJUČAK	33
9. POPIS LITERATURE.....	35
10. POPIS ILUSTRACIJA	37

1. UVOD

Od početka muzej je riječ za ustanovu u kojoj se čuvaju i proučavaju starine, umjetnine, ali i prirodoslovni i tehnički predmeti i ostale vrijedne stvari. Od prvog muzeja do danas puno se toga promijenilo u samom shvaćanju muzeja. Ove institucije danas ne predstavljaju samo mjesta gdje se čuvaju predmeti iz prošlosti već utječu na svakog pojedinca i društvo u cjelini izravnim ili neizravnim putem. Tako muzeji uvelike utječu na obrazovanje, svijest građana, ekonomiju, politiku, turizam. Muzeji su od velike važnosti za sve nas. Posjetiteljima muzej predstavlja mjesto za učenje, zabavu, ali i stjecanje iskustva. Ne kaže se uzalud da je iskustvo najvažnije. Iskustvom postajemo mudriji, pametniji i donosimo bolje odluke. Doživljaj muzeja kod publike se mijenja, a to oblikuje njegov položaj u društvu. Raste suradnja i povezanost muzeja s raznim organizacijama i javljaju se novi aspekti društvene funkcije i utjecaja muzeja.

Povezivanjem muzeja sa zajednicom poboljšava se društvena suradnja, razvija komunikacija i utjecaj te se oblikuje dinamičan pristup socijalnim pitanjima i problemima. Muzeji postaju važan čimbenik društvenih promjena. S obzirom da se svijet brzo mijenja trebamo održavati sklad s promjenama kako ne bi zaostajali u vremenu. Danas postoji puno zanimljivih muzeja u kojima možemo naučiti o nečemu što se ne uči u školi. Idealan primjer takvog muzeja je Deutsches Museum u Münchenu kojeg godišnje posjete milijuni ljudi. Sama činjenica da muzej posjećuje milijun ljudi govori o tome koliko su muzeji važni. Uvijek treba ulagati u osobni rast i razvoj te stjecati nova znanja i vještine a najbolji način za to je upravo odlazak u muzej ili sudjelovanje u određenoj radionici ili edukaciji koju provodi sam Muzej putem raznih programa i projekata.

Ovaj rad se dijeli na dva djela. Započinje s teorijskim dijelom, odnosno definicijom muzeja, društvenim utjecajem muzeja kroz obrazovanje i utjecajem muzeja na edukaciju. U drugom djelu je prikazano istraživanje putem anketnih upitnika na izložbi „Kako živi narod“ koja je održala od 8. rujna do 21. listopada 2016. godine. Cilj izložbe je bio osvijestiti mlađe generacije na probleme današnjice i zaostalost ruralnih područja s naglaskom na rad i ekonomiju, odnosno na aktualne društvene i ekonomske probleme u povijesnoj perspektivi.

2. DEFINICIJA MUZEJA – od proširenja funkcija prema isticanju društvene uloge

Prva definicija muzeja usvojena je 1946. godine kada je osnovan ICOM¹. Prema njoj su muzej činile „javne zbirke umjetničkog, tehničkog, znanstvenog, povijesnog ili arheološkog materijala, uključujući zoološke vrtove i botaničke vrtove, ali isključujući knjižnice, osim ako sadržavaju prostorije sa stalnim postavom“.² Definicija se više puta mijenjala i nadopunjavala. „Statutom iz 1951. godine muzej je definiran kao ustanova od općeg interesa u kojoj se čuvaju, proučavaju i izlažu javnosti primjerci i grupe predmeta koji imaju kulturološku vrijednost. U tu su definiciju ušle zbirke, vrtovi, akvariji, a također i javne knjižnice i arhivi koji su imali prostorije sa stalnim postavima. Deset godina kasnije funkciji muzeja dodaje se čuvanje i izlaganje zbirki kulturnog ili znanstvenog značaja u svrhe proučavanja, obrazovanja i uživanja. Također, obuhvaćene su i izložbene galerije u sklopu javnih knjižnica i arhiva, povijesni spomenici, arheološki i prirodni lokaliteti te prirodni rezervati.“³

Tradicionalno muzeji su shvaćeni kao ustanove gdje se proučava prošlost i gdje su uskladišteni i izloženi predmeti iz prošlosti. Također, tradicionalni muzej dokumentira ono što je nestalo. Muzej je u suvremenosti počeo tražiti buduću prošlost, kako bi tragovi vremena bili što svježiji. Novi muzeji su sve više koncipirani kao centri za baštinu i lokalni razvoj. Tradicionalne muzealce će to proširenje njihove profesije više ljutiti nego veseliti, ali riječ je o ekskluzivizmu kojeg će u praksi polako brisati nove generacije kustosa i život sam. Ono što je san revolucionarnih reformista, a strah tradicionalista, dakle ukidanje i ugrožavanje tradicionalnih muzeja je znak da se obje strane ne snalaze dobro u vremenu promjena. (Šola, 1991).

Definicija se 1974. godine približila onoj da je muzej „neprofitna, trajna institucija u službi društva i njegovog razvoja, otvorena za javnost, koja nabavlja, čuva, istražuje, komunicira i izlaže, u svrhe proučavanja, obrazovanja i uživanja, materijalne dokaze čovjeka i njegovog okoliša“.⁴ Opseg ustanova još je jednom proširen te su, uz prethodno navedene dodani i konzervatorski instituti, prirodni, arheološki i etnografski spomenici, znanstveni centri i planetariji. „U statutima od 1989. godine definicija je uglavnom ostajala ista samo se

---

¹ ICOM je kratica za Međunarodno savjet za muzeje

² Marković, Z., Milčić, A.M., Perinčić, T., Cerovac V. (2019): Muzejski dokumentacijski centar. Vijesti iz svijeta muzeja, <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/> (19.1.2020.)

³ Ibid

⁴ Ibid

širio krug institucija na koje se mogla odnositi od onih koje imaju neka ili sva obilježja i funkcije muzeja preko neprofitnih institucija i organizacija koje provode muzejske aktivnosti do nacionalnih parkova, neprofitnih umjetničkih galerija i kulturnih centara.“⁵

Prateći razvoj muzeja i njegovu ulogu u društvu ICOM je doradivao svoju definiciju muzeja. Prema najnovijoj definiciji ICOM-a sadržanoj u Statutu ICOM-a, usvojenog na 21. Generalnoj konferenciji u Beču 2007. godine muzej je: „nekomercijalna, svaka javna ustanova u službi društva i njegova razvoja, koja je otvorena javnosti i koja u svrhu proučavanja, obrazovanja i zadovoljstva, nabavlja, čuva i istražuje, komunicira s publikom i izlaže materijalna svjedočanstva o ljudima i njihovoj okolini“ (ICOM BiH).⁶

„Nova definicija muzeja treba biti u skladu s vremenom u kojem živimo, ali ne bi trebala izostaviti temeljne funkcije i vrijednosti muzeja koje su navedene u prethodnoj definiciji. Treba uzeti u obzir kulturološki, društveni, ekonomski, politički i bilo koji drugi bitan kontekst unutar kojeg muzej nastaje te svakodnevne izazove s kojima se muzeji i kulturna zajednica susreću. Proces formiranja nove definicije treba potaknuti edukaciju javnosti i razmjenu znanja među stručnjacima te suradnju i zajedničku odgovornost u struci. Zadatak ICOM-a, kao organizacije koja muzejskoj zajednici daje smjernice za njihov rad i čije mnoštvo međunarodnih odbora pokriva i različita polja djelovanja unutar struke je da uzme u obzir sugestije i kritike muzejske zajednice i proizvede definiciju koja će biti u skladu s vremenom i svime što ono nosi. Navedena definicija treba biti precizna, jasna te ne bi smjela pojedinim terminima i sintagmama diskriminirati ili čak donekle i eliminirati ustanove koje su se dosad s punim pravom, po prethodnoj definiciji, nazivale muzejima, ali isto tako i dati do znanja da nije muzej sve što u svom nazivu nosi tu riječ.“⁷ Iz prethodnih definicija može se reći da se muzej u početku smatrao mjestom gdje se čuvaju predmeti koji će nas podsjetiti na prošlost. Muzej se smatrao mjestom koje nam ne dopušta da zaboravimo prošlost. Kako vrijeme prolazi, tako i muzeji idu u korak s vremenom. To bi značilo da se muzej sve više smatra mjestom obrazovanja i ima društveni utjecaj. Muzeji sve više dobivaju na važnosti i utječu na pojedince i društvene grane zasebno. Slobodno mogu reći da muzeji pomažu u rastu i razvoju pojedinaca i grupa, odnosno društvenih zajednica.

U prosincu 2018. godine Izvršnom odboru ICOM-a dostavljene su preporuke na temelju kojih je Odbor izradio parametre za izradu definicije sa sljedećim prijedlozima:

---

⁵Ibid

⁶ ICOM, definicija muzeja, <http://www.icombih.org/site/definicija-muzeja,19.html> (20.1.2020.)

⁷ Marković, Z., Milčić, A.M., Perinčić, T., Cerovac V. (2019): Muzejski dokumentacijski centar. Vijesti iz svijeta muzeja, <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/> (19.1.2020.)

- Španjolska:⁸ Muzej je ustanova koja čuva, dokumentira, istražuje, izlaže, širi i štiti kulturnu baštinu od velikog značaja za čovječanstvo, bilo materijalnu ili nematerijalnu. Muzej je posvećen društvenom razvoju svoje zajednice.
- Italija:⁹ Muzej je neprofitna institucija u službi društva i njegovog razvoja, otvorena je javnosti i mjesto je za razmjenu ideja, koja stječe, čuva, istražuje, komunicira i pokazuje materijalnu i nematerijalnu baštinu čovječanstva. Muzej predstavlja okruženje za potrebe obrazovanja, učenja i zabave.
- Srbija:¹⁰ Muzej je snažna i napredna ustanova koja služi kao nositelj i čuvar naše tradicije, povijesti, bogatog i raznolikog nasljeđa, raznolikosti okoliša, dajući oblik onome tko smo. Muzej je jedinstveno mjesto za učenje i istraživanje, ustanova stvorena u društvene, obrazovne i profesionalne svrhe.

Sve predložene definicije su naglasile važnost muzeja s ciljem služenja društvu kroz društveni razvoj zajednice i edukacije u muzeju.

Izvršni odbor ICOM-a na 139. sjednici u Parizu 21. i 22. srpnja 2019. godine je odabrao novu alternativnu muzejsku definiciju za glasovanje. Na izvanrednoj generalnoj skupštini ICOM-a koja se održala 7. rujna 2019. godine u Međunarodnom konferencijskom centru Kyoto u Kyotu, Japan, skupština je odlučila odgoditi glasanje o novoj definiciji muzeja. Alternativna definicija glasi: „Muzeji demokratiziraju, inkluzivni i polifoni prostor za kritički dijalog o prošlosti i budućnosti. Priznajući i rješavajući sukobe i izazove sadašnjosti, oni drže predmete i uzorke u povjerenju za društvo, štite različita sjećanja za buduće generacije i jamče jednaka prava i jednak pristup baštini za sve ljude. Muzeji nisu za profit. Oni su participativni i transparentni te rade u aktivnom partnerstvu s različitim zajednicama i za njih kako bi prikupljali, čuvali, istraživali, tumačili, izlagali i poboljšali razumijevanje svijeta, s ciljem doprinosa ljudskom dostojanstvu i socijalnoj pravdi, globalnoj jednakosti i planetarnoj dobrobiti.“¹¹

Iz alternativne definicije muzeja, mogu zaključiti da muzeji pružaju novi pogled i kritički dijalog, odnosno uspoređuju prošlost sa sadašnjosti s ciljem stvaranja bolje budućnosti za cijelo čovječanstvo. Prema novoj definiciji muzeja, iz prošlosti se uči za bolju budućnost. Istovremeno, muzeji čuvaju i ne dopuštaju da se zaborave nekadašnje vrijednosti.

⁸ ICOM, The museum definition, <https://icom.museum/en/news/the-museum-definition-the-backbone-of-icom/> (15.6.2020.)

⁹ Ibid

¹⁰ Ibid

¹¹ ICOM, <https://icom.museum/en/news/icom-announces-the-alternative-museum-definition-that-will-be-subject-to-a-vote/> (28.8.2020.)

3. DRUŠTVENI UTJECAJ MUZEJA

Muzej uvelike utječe na razvoj zajednice. „Strukturalna, relacijska i kulturna obilježja određene zajednice kroz čiji se razvoj uspostavljaju ili obnavljaju strukture ljudske zajednice unutar kojih su mogući novi načini organiziranja društvenog života“ (Škrabalo i sur., 2006:64).

U teorijskim raspravama o ulozi muzeja u 21. stoljeću raspravlja se o tri funkcije muzeja:

- Zaštita – zaštita podrazumijeva zbirke i brigu o muzejskim predmetima
- Proučavanje – koje se odnosi na istraživanje predmeta i
- Komunikacija – koja uključuje sve aktivnosti i stručnu praksu koja ljudima omogućuje pristup muzejskim predmetima i rezultatima proučavanja.

Komunikacija kao jedna od glavnih funkcija muzeja podrazumijeva u sebi aktivnosti koje privlače posjetitelje u muzeje, istražuje potrebe posjetitelja i brine o intelektualnim potrebama posjetitelja što se odnosi na obrazovanje i zabavu (Hooper-Greenhill, 1996).

Budućnost muzeja leži u komunikacijskim sposobnostima muzeja. Ako žele postati bolji komunikatori, muzeji trebaju postati svjesniji svojih partnera u komunikacijskom procesu, odnosno publike. Publika se doživljava kao aktivna, odlučna, ponaša se prema vlastitom nahođenju i sposobna je odbiti komunikaciju ako ne želi sudjelovati u njoj. Publika se sastoji od mnoštva pojedinaca koji se mogu grupirati u određene skupine s određenim potrebama (Hooper-Greenhill, 1994).

Muzeji su posebno važni u procesu društvene integracije. Ne smije se eliminirati uloga kulture, odnosno muzeja na društvo u cjelini te pojedine grane društva.

Interkulturalna komunikacija unutar grupa su dijalog svih slojeva društvene hijerarhije pa tako muzej otvara svoja znanja i poruke svim društvenim skupinama i stvara društvenu harmoniju. Muzeji će ustrajati u društvenoj harmoniji čuvanjem, dokumentiranjem i prezentiranjem materijalnog i nematerijalnog nasljeđa na način koji stimulira dijalog jer muzeji pripadaju ljudskom sektoru i primjer su organizacije koja promiče vrijednosti i značaj čovjeka. Društvenu harmoniju možemo sagledati iz različitih društvenih aspekata, odnosno ekonomskih, političkih, kulturnih i ljudskih. Aspiracija prema ujednačenim sferama moći je poziv na suradnju između društvenih sudionika u zasebno percipiranim sferama društvenog aparata. Navedeno se odvija kroz proklamaciju dijaloga, tolerancije i razvoja, baziranim na pluralizmu, raznolikosti, natjecanjima i kreativnosti. Naglasak je na mogućnost zajedništva

kroz prihvaćanje različitosti. Usklađenost muzeja s trenutnom vizijom društvene harmonije ne implicira nužnost bezuvjetnog pokoravanja dominantnoj politici, posebno ako ta politika diskriminira određene društvene grupe ili njihove ideje. Zato je problematična situacija u kojoj muzeji postaju objekti kojima upravljaju nositelji političke moći jer se pod prividom društvene harmonije odvija ideološka manipulacija. Muzeji trebaju biti izvor ideja, impulsa i poticaja bez prisilnog homogeniziranja politički (ne)podobnih primjeraka. Zaigranost, dinamična informiranost te zgražanje u svrhu vlastitog ili društvenog preispitivanja kao i vrijednosno-intelektualno podbadaње poželjni su elementi za stalni muzejski postav odnosno tematsku izložbu. Ostvarujući svoju ulogu kritičara društvenih tokova, muzeji se trebaju pretvoriti u sveprisutne društvene komentatore. (Scheiner, 2009).

U današnje vrijeme, sve je veća važnost partnerske suradnje koja se odnosi na institucionalnu i civilnu suradnju. Cilj je organizirati društvenu suradnju, a ona ima nedostatke kulturnih, praktičnih i institucionalnih uvjeta u društvenoj interakciji (Young, 2005).

Posjetiteljima muzej služi kao mjesto za učenje, zabavu ali i stjecanje iskustava i doživljaja. Muzeji svakako ostavljaju utjecaj. Mijenja se doživljaj muzeja kod publike što oblikuje njegov položaj u društvu. Raste suradnja i povezanost muzeja s raznim zajednicama, organizacijama i javljaju se nove uloge društvene funkcije i utjecaja muzeja. Povezivanjem muzeja sa zajednicom poboljšava se društvena suradnja, razvija komunikacija i utjecaj te se oblikuje dinamičan pristup socijalnim pitanjima i problemima. Muzeji uz odgovarajuće oblike učenja i komunikaciju mogu postati važan čimbenik društvenih promjena.

Smatram da je važno izmjeriti utjecaj muzeja na društvene grane. Na primjer, utjecaj muzeja na ekonomiju možemo izmjeriti po tome koliko se povećava ekonomsko blagostanje neke države pomoću muzeja. Na primjer, po povećanju prihoda države koji nastaju prodajom ulaznica za muzeje ili posjećenosti turista koji potroše svoj novac na nekoj destinaciji gdje se muzej nalazi.

3.1. Muzeji i edukacija

Muzeji i škole predstavljaju ustanove u kojima se odvija edukacija, ali se način na koji se ono odvija razlikuje, a uvjetovan je zasebnom organizacijom unutar svake institucije. Usporedbom škola i muzeja u smislu edukacije, dolazimo do brojnih različitih karakteristika u pristupu edukaciji. Čak se proces koji se odvija u muzeju ponekad ne naziva obrazovanjem, već ga označavaju kao komunikaciju (Kisovar-Ivanda, 2008).

Tablica 1. Povezanost edukacijske djelatnosti muzeja i muzejskih funkcija

MUZEJSKE FUNKCIJE	EDUKACIJSKA DJELATNOST MUZEJA
Zaštita i dokumentacija	Potrebno je informirati i educirati javnost kako i zašto materijali moraju biti konzervirani i dokumentirani kako bi se i javnost mogla uključiti u zaštitu i dokumentiranje
Prikupljanje i sređivanje	Potrebno je informirati i educirati javnost o nabavnoj politici i uslugama koje se pružaju u identificiranju predmeta kako bi se osvijestila potreba čuvanja predmeta baštine
Izlaganje, interpretacija	Potrebno je ideje i informacije učiniti dostupnima pomoću medija i pisanih sredstava za sve dobne i interesne skupine te interpretacijom pojačati obrazovne učinke

Izvor: autor prema, Moore, 2002, Muzejsko upravljanje. Nacionalni muzej nogometa. Velika Britanija: Preston

Tablica 1. prikazuje pojedine funkcije muzeja te potrebne radnje koje muzej treba kontinuirano provoditi kako bi muzej mogao uspješno educirati sve dobne i interesne skupine. Muzej prvo treba informirati javnost te iznijeti ideje, a zatim i omogućiti fizički i intelektualni pristup muzejskoj zgradi i izlošcima.

Istraživanje muzeja obuhvaća tri ključna čimbenika: prioriteti (treba imati na umu obrazovnu funkciju muzeja), publikacije (izložci trebaju biti dostupni u najvećoj mogućoj mjeri), suradnja (muzej treba surađivati s visokoškolskim ustanovama na zajedničkim istraživačkim projektima) (Hooper Greenhill, 1994).

Čimbenici uprave muzeja i potrebne aktivnosti za uspješno provođenje edukacije su: Odbori/voditelji odjela (treba podržati obrazovnu ulogu muzeja), suradnja (treba uspostaviti dobre veze s drugim obrazovnim ustanovama na lokalnoj i nacionalnoj razini), fondovi (trebaju podržati obrazovnu ulogu muzeja), marketing (treba doprijeti do što više članova zajednice i podupirati obrazovnu ulogu muzeja), ravnatelj - treba formulirati muzejsku politiku koja će sadržavati sve od gore navedenog (Hooper Greenhill, 1994).

Posjetitelje treba uključivati, odnosno istraživati obrazovne sklonosti posjetitelja u muzejima i pozvati ih da ocjene postave i programe. Također, za posjetitelje treba organizirati aktivnosti koje bi trebale postojati za sve uzraste i sposobnosti. Treba uzeti u obzir određene potrebe škola i fakulteta te imati efikasni sistem evidencije i nadziranja, ali i procijeniti

kustose kada je to potrebno. Naravno, uz sve navedeno, treba obratiti posebnu pažnju na raspoloživa sredstva posjetitelja, odnosno mora postojati i prostor za formalnu izobrazbu te mogućnost za samoučenje kao i pristup posjetitelja materijalima. Kriteriji za izbor robe koja se prodaje u muzejskom dućanu treba uključivati i edukativne vrijednosti (Hooper Greenhill, 1994).

Učenje odraslih ljudi je drugačije od učenja djece. Prvenstveno se razlikuje jer su odrasli bogatiji iskustvom i traže mogućnosti učenja vezane za promjene njihovih uloga kao radnika, roditelja, supružnika i korisnika slobodnog vremena. Također, odraslima je učenje osobni izbor. S obzirom da prihvaćaju učenje kao osobni izbor, očekuju dobre rezultate u obrazovnim programima. Uvijek postoji mogućnost za osobni rast i razvoj. Odrasli se različito ponašaju u muzeju: neki besciljno lutaju, ali žele da ih se ostavi na miru dok drugi traže informacije. U proteklih 40-ak godina pojavilo se mnogo teorija o obrazovanju odraslih. Najpoznatija je teorija Malcom S. Knowlesa koji je pojednostavio neke glavne karakteristike odraslih učenika:

- Oni su vrlo samostalni i sami sebe usmjeravaju u odabiru mogućnosti za učenje, odnosno većinu svog znanja stekli su sami
- Njihovo porijeklo i iskustva pružaju bogate izvore za učenje
- Njihov izvor aktivnosti za učenje često je uvjetovan fazama socijalnog razvoja (mladi roditelj, stručnjak koji napreduje, umirovljenik i slično)
- Odabiru mogućnosti učenja koja se odnose na određeni problem ili koji omogućuje da se stečena informacija ili vještina odmah upotrijebi (Knowles, 1978).

Odrasli su zainteresirani za zadatke koji povećavaju njihovu učinkovitost na osobnom i poslovnom planu. Roditelji odlaze sa svojom djecom na radionice kako bi prenijeli svoje vlastite kulturne vrijednosti. Neki odrasli kontinuirano posjećuju muzeje, dok drugi dolaze samo u posebnim prilikama (na primjer u sklopu putovanja, na izložbe i slično). Kontinuirani posjetitelji mogu činiti i do 50% ukupnih godišnjih posjeta muzeju (Gunther, 1994).

Djeca uče na drugačiji način od odraslih u muzeju, budući da su uvjetovani školskim programom. Na primjer, djeca će posjetiti muzej u sklopu predmetne nastave, a odrasli će posjetiti muzej prema vlastitim preferencijama. Djeci treba na zanimljiv način prikazati izložbu u muzeju. Za djecu nižih razreda osnovne škole, trebale bi se organizirati igre edukativnog sadržaja, dok djecu viših razreda treba uključivati u rasprave.

Tablica 2. Razlika muzeja i škole

	ŠKOLA	MUZEJA
KARAKTERISTIKE	Raznolika ponuda sadržaja s puno nastavnih predmeta, općeobrazovni potencijal	Usmjereni su većinom na jedno područje i na jedan predmet s obrazovnim potencijalom konkretnog slučaja
MEDIJI	Koriste udžbenike i bilježnice te postoji medijska reprezentativnost nastavnog predmeta	Predmeti (prisutnost originalnog predmeta) i dokumenti
KONCEPT UČENJA	Zajedničko učenje u grupi, shvaćanje je usmjereno na racionalno i kognitivno, učenje je planirano i stalno – kroz dulje vremensko razdoblje uz sustavno provjeravanje s fokusom na međusobne veze i na općenito metodički promišljeno usvajanje znanja i iskustva	Dominira autentično iskustvo sa slučajnim, površnim učenjem – traje tijekom posjeta muzeju i odvija se selektivno na temelju izloženih zbirki, fokus je na pojedinačnom slučaju, prisutno je divljenje, učenje u muzejima se odnosi na individualne obilaskе i vođeno je interesom prema izloženim predmetima

Izvor: autor prema Dengel, S. i sur. (2011): Škola @ muzej – priručnik o suradnji, <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/skola-i-muzejprirucnik-o-suradni.pdf> (27.2.2020.)

Tablica 2. prikazuje razliku između formalnog obrazovanja u školama i onog u muzejima. Školsko obrazovanje se odvija u grupama u učionicama i kontinuirano se provjerava, dok je obrazovanje u muzejima slobodnije. Obrazovanje u školi je šire, dok je u muzejima uže i prilagođava se interesima skupina i brine za društvo u cjelini. U muzeju možemo naučiti nešto svaki put kad ga posjetimo i brže ćemo zapamtiti „gradivo“ jer svojevoljno odlazimo u muzej i sami biramo sadržaj koji ćemo proučavati, dok u školi moramo učiti ono što svi uče. Gradivo u školi nam je nametnuto i nemamo toliko slobode kao u muzeju.

3.2. Muzej kao mjesto edukacije za osnovne i srednje škole

Edukacija u muzejskim ustanovama spominje se od 19. stoljeća iako se nije uvijek održavalo sustavno i organizirano. Takav način edukacije je bio ograničen do 20. stoljeća, unatoč naporima ravnatelja muzeja i kustosa koji su dotad bili zaduženi za edukaciju. Međutim, napokon su se pojavili stručnjaci za edukaciju koji se nazivaju muzejski edukatori. Oni su koristili metode muzejskih pedagoga temeljene na uvažavanju interesa posjetitelja te korištenju suvremene opreme (Mackdonald, 2014).

Poznato je da muzeje posjećuju osnovne i srednje škole, državne i privatne te specijalne. Raznolikost nastavnih stilova u školama su veliki. Djeca koja dolaze u muzej su različitih sposobnosti i interesa, a može biti i one djece s teškoćama u razvoju. Zbirke i teme koje su vezane uz muzej relevantne su većini dijelova kurikuluma i uključuju osobni razvoj djece, razvoj jezika te socijalnu edukaciju. U današnje vrijeme, sve više institucija pruža potporu edukaciji i nude usluge djeci u osnovnim i srednjim školama. Ovdje su uključene različite usluge i pristupi: predavanja (priprema muzejsko osoblje, a mogu se održavati u samom muzeju ili u zasebnim učionicama, uz demonstracije i prezentaciju muzejskih predmeta), seminare za učitelje (cilj seminara je da se nastavnici upoznaju sa načinima korištenja muzeja u obrazovne svrhe učenika; većinom se održavaju u muzejima), posebne edukativne programe i projekte, usluge izvan muzeja - pokretni muzeji, služba posudbe, organiziranje radionica u školama (Hooper-Greenhill, 1994).

„Većina obrazovnih službi radi punim kapacitetom, mnoge škole posjećuju muzej bez korištenja obrazovnih usluga koje muzej nudi, tako da je teško znati koliko postotak škola na nekom području posjećuje muzeje“ (Moffat, 1988:97).

Iz navedenog može se reći da škole trebaju poticati rad s muzejima. Prvenstveno, jer se kroz praktični dio brže uči i zanimljiviji je način učenja od onog klasičnog u učionicama. Učenici osnovnih i srednjih škola se uvijek vesele terenskim nastavama i tako efikasnije usvajaju gradivo potrebno za školu, ali i za osobni razvoj. Također, mislim da učenje u muzejima motivira učenike na veći angažman i promišljanje o općem dobru i vrijednostima. Smatram da bi se svaka škola trebala više uključiti u pohađanje nastave u muzejima bez obzira odnosi li se trenutno gradivo učenika na ono koje muzej nudi ili bi to bila samo organizirana posjeta muzeju jer svaki posjet donosi neka nova znanja učenicima koji na njih mogu ostaviti veliki utjecaj. Često, upravo taj utjecaj može biti putokaz učenicima u daljnjem djelovanju kako na nastavi tako i u privatnom životu.

Tablica 3. Znanja i vještine djece kada škole surađuju s muzejima

DJECA U DOBI OD 7 GODINA	DJECA U DOBI OD 11 GODINA	DJECA U DOBI OD 16 GODINA
Svjesna su postojanja muzeja i posjetili su nekoliko. Na nastavi su pričali o muzejima, a nerijetko im se i priređuju izložbe u školama. Crtanjem značajki, posjetama muzeja i razgovorom o muzejima djeca se već u početku obrazovanja upoznaju s važnosti i utjecajem muzeja na školu.	Stječu znanja o različitim vrstama muzeja. Kroz kontinuirane posjete muzeja u cilju učenja postaju vješti u različitim tehnikama zapažanja.	Učenici su u ovoj dobi svjesni što mogu, a što ne, naučiti promatranjem u muzeju i tijekom edukativnih programa muzeja. Znaju gdje će naći željene informacije. Dobro im je razvijena sposobnost korištenja predmeta kao dokaza, ali i vještina zapažanja te koncentracije.

Izvor: autor prema Deutscher Museumsbund e.V. (2011): škola@muzej – priručnik o suradnji. Berlin: Impresum, <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/skola-i-muzej-prirucnik-o-suradni.pdf> (26.3.2020.)

Tablica 3. prikazuje kakva znanja i vještine učenici mogu steći u slučaju da škole potiču rad s muzejima. Smatram da treba raditi na povećanju svijesti profesora o tome kakav utjecaj, znanja i vještine muzeji donose djeci. Također, škole ne bi trebale samo povremeno surađivati s muzejima već stalno i kontinuirano kako bi se stvorila uspješna suradnja. Muzeji trebaju postati izravni partneri školama u obrazovanju.

Također se povećava svijest kako je bolje i korisnije praktično znanje od onog naučenog u školskim kupama. Ova teza doprinosi povezivanju muzeja i škola kako bi zajedničkim snagama doprinijele što kvalitetnijem obrazovanju učenika. Većina učenika svakog razreda bi htjela pohađati nastavu barem jednom mjesečno u muzeju jer bi im to predstavljao drukčiji, a možda i zanimljiviji način učenja.

Ono što znamo većinom nismo naučili u školi. Učenici znaju brkati proces i suštinu, a to znači da učenik brka nastavu s učenjem, prelazak u viši razred s obrazovanjem, diplomu sa stručnošću, a točno izražavanje sa sposobnošću iznošenja nečeg novog (Ilich, 1972).

Neke zemlje su uvidjele neuspješnost tradicionalnog formalnog obrazovanja i promijenile svoj odgojno-obrazovni sustav s ciljem poboljšanja kvalitete i stručnog osposobljavanja budućih generacija za djelovanje u sadašnjim i budućim okolnostima. Globalizacija i brz znanstveno-tehnološki razvoj školama i obrazovnom sustavu općenito nameću manju potrebu za razvijanjem fleksibilnih pojedinaca sposobnih odgovoriti na

izazove društva.¹² Iz navedenog mogu reći da sve više naprednijih zemalja shvaća potrebu praktične nastave koja uključuje suradnju s drugim institucijama pa tako i muzejima. Naravno, svijet se mijenja i trebamo biti u korak s promjenama kako bi uspješno reagirali na te brze promjene. Ako učimo samo iz knjiga, ostajemo na mjestu, a svijet se kreće. Nužno je da se krećemo i mi.

Na primjer, učenici u suradnji s muzejima mogu pohađati nastavu Prirode i društva. U suradnji zagrebačkih škola s Muzejom grada Zagreba održan je program namijenjen učenicima 4. razreda osnovne škole i obrađivala se nastavna cjelina „Hrvati u europskom okruženju“. „U sklopu navedene cjeline, predviđena je tema „Hrvati u zajednici s drugim narodima“. Muzej je o toj temi posebnu pozornost posvetio Hrvatskom narodnom preporodu i poznatim Ilircima, nositeljima tih ideja (Ljudevit Gaj, grof Janko Drašković i drugi). Istaknuta je važnost proglašenja hrvatskoga jezika službenim jezikom za opstojnost Hrvatske i njezine kulture. Budući da je Zagreb bio središte tih gibanja, u njemu su utemeljene značajne kulturne ustanove koje su promicale te ideje. Učenici su naučili njihov značaj za društvo i kulturu, kako Hrvatske tako i Europe. Cilj programa u suradnji s muzejom je usvojiti i razumjeti društvene odnose sredine 19. stoljeća kako bi mogli kritički vrednovati povijesna događanja tog vremena.“¹³

Osim što se u muzejima može pohađati predmetna nastava Prirode i društva, mogu se učiti i predmeti poput Hrvatskoga jezika, Povijesti, Likovne umjetnosti i drugi.

Muzej savršeno nadopunjuje školsko obrazovanje. Naravno, on ne može zamijeniti školu kao primarnu obrazovnu instituciju. Potencijal i jedne i druge ustanove nalazi se u međusobnoj suradnji kojoj treba težiti kako bi se postigli najbolji rezultati u edukaciji učenika (Todorović, 1977).

Muzej grada Zagreba već dugi niz godina ostvaruje uspješnu suradnju sa školama. Učenici dolaze u pratnji učitelja te u grupama posjećuju Muzej. Najviše je učenika trećih i četvrtih razreda osnovne škole. Pedagoško-andragoški odjel nastoji svojim najmlađim posjetiteljima ponuditi zanimljive muzejsko-edukativne sadržaje. Tijekom svake godine organiziraju se radionice vezane uz stalni postav i izložbe Muzeja. Teme radionica često su u korelaciji s planom i programom škola. Muzej je institucija koja pomaže školi da njeni učenici usvoje gradivo na zanimljiv, kreativan i interaktivan način. Muzejski pedagog mora voditi računa o odabiru teme koja je prilagođena školskom programu. Pritom upotrebljava

---

¹²Ministarstvo znanosti i obrazovanja, http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (27.8.2020.)

¹³Muzej grada Zagreba, <http://www.mgz.hr/hr/muzejski-programi/muzejska-edukacija/muzejska-ucionica/> (5.4.2020.)

jednostavne, opisne rečenice te vodi računa da i odabir materijala i pribora za praktični dio radionica kao i zadani vremenski okviri budu u skladu sa školskim programom za taj razred. Edukacija posjetitelja jedna je od temeljnih uloga muzeja i muzejskih djelatnosti, stoga Pedagoško-andragoški odjel Muzeja grada Zagreba već dugi niz godina nastoji posjetiteljima svih uzrasta, razine obrazovanja, kao i invalidnim osobama, približiti kulturnu baštinu koja se čuva i koja je izložena u Muzeju. Najveći dio rada muzejskog pedagoga posvećen je edukaciji učenika, posebice učenika osnovne škole. Posao muzejskog pedagoga, kada se radi o osnovnoškolskim učenicima, velikim dijelom se sastoji od toga da se pronađe zajednička poveznica plana i programa i izloženih predmeta u muzeju (Leiner i Sabolić, 2018).

Učenici osnovnih škola brojčano su najzastupljeniji posjetitelji Muzeja grada Zagreba. Zbog organizacijske strukture škole, kao obrazovne institucije, najpoželjniji su grupni posjetitelji. Međutim, često dolazi do organizacijskih problema zbog nedostatka prostora i osoblja, jer škole dovode istovremeno veliki broj učenika u muzej. Taj problem postoji još od 50-ih godina 20. stoljeća, ali malo se u tome smjeru napredovalo. Kako ne bi došlo do nesuglasica između škola i muzeja vrlo je važna njihova dobra i profesionalna suradnja. Osim brojčano prevelikih grupa osnovnoškolske djece, također uočava se i drugi problem – zadani traženi vremenski okvir koji najčešće ne smije prijeći normu od jednog školskog sata. Stoga je nužno da cijeli tim muzejskog pedagoga bude dobro uvježban, vrlo profesionalan i u najkraćem periodu postigne maksimum (Leiner i Sabolić, 2018). Treba se raditi na kvaliteti edukativnih sadržaja u muzeju na način da se bolje organiziraju grupe i da učenici mogu duže biti na edukaciji u muzeju u okviru školskog programa. Ako neku edukaciju posjeti odjednom 5 razreda neke škole, to može biti i preko 100 učenika što može samo dovesti do smanjenja kvalitete edukacije.

3.3.Suradnja muzejskih pedagoga i nastavnika

Muzeji predstavljaju mjesto učenja za sve dobne skupine te imaju ulogu u cjeloživotnoj edukaciji. Ona podrazumijeva da ljudi uče cijelo vrijeme tijekom života, a ne samo u određenom životnom razdoblju. Muzejski pedagozi imaju veliku ulogu u komunikaciji između muzeja i publike. Oni trebaju poznavati psihologiju i metode učenja te ih prilagoditi različitim dobnim skupinama.

U muzeju je moguće realizirati nastavu povijesti kojoj su sve vrste muzeja zanimljive, no kulturnopovijesni muzeji ipak predstavljaju najočitiije dodirne točke s nastavom povijesti. Učenici se u muzeju upoznaju s kulturnom i prirodnom baštinom, vrijednostima i civilizacijskim dostignućima, što služi konkretizaciji i obogaćivanju nastavnih sadržaja. Muzejski predmet i izložba se mogu promatrati kao dodatni izvor povijesnih informacija korisnih za učeničke projekte i istraživanje. Muzeji mogu poslužiti kao poticaj za promišljanje o interpretacijama prošlosti. Muzej pomoću autentičnih predmeta olakšava pristup prošlosti jer potiče povijesnu imaginaciju i razvija živi interes za povijesna zbivanja. Kod realizacije nastave izvan učionice, odnosno nastave u muzeju nastavnicima pomažu muzejski pedagozi. Ono što je nastavniku izvanučionička nastava u muzeju, muzejskom pedagogu je to vodstvo grupe učenika po izložbama, predavanje ili vođenje radionice. Nastavnici u pravilu realizaciju izvanučioničke nastave prepuste muzejskom pedagogu. Najčešće su to vođeni obilasci muzeja, odnosno muzejskih izložbi. Osim realizacije izvanučioničke nastave muzejski pedagozi, pripremaju edukativne radne materijale ili publikacije koje mogu biti na korist i nastavnicima povijesti, ali i učenicima. Primjer dobre suradnje nastavnika povijesti i muzejskog pedagoga: projekt koji je započeo s učenicima Isusovačke klasične gimnazije u Osijeku i III. gimnazije Osijek. U Muzeju Slavonije, muzejski pedagog je predstavio izložbu „Kako ste dočekali Božić '91?“, s tematikom Domovinskog rata u Osijeku (Hajdarović, 2012).

4. IZLOŽBA „KAKO ŽIVI NAROD“

"Izložba „Kako živi narod – izvještaj o pasivnosti“ Kristine Leko, koja se u Muzeju suvremene umjetnosti mogla razgledavati od 8. rujna do 21. listopada 2016. godine, neobičan je izložbeni projekt nastao kao rezultat četverogodišnjeg terenskog istraživačkog rada angažirane umjetnice, docentice na Universität der Künste Berlin, gdje predaje umjetnost u javnom prostoru i participacijsku umjetnost. Dokumentirano-istraživačka izložba, koja

predstavlja imaginarno selo na kojem obitava osam sasvim običnih hrvatskih obitelji, inspirirana je istoimenom knjigom Rudolfa Bićanića „Kako živi narod – Život u pasivnim krajevima“ iz 1936. godine. Kristina Leko je osamdeset godina poslije uglednog ekonomista krenula njegovim tragom – od Livna, preko zapadne Hercegovine, Like, Dalmatinske zagore, zaleđa i otoka pa do Vukovara. Razgovarajući s ljudima diljem zemlje, bilježila je suvremene životne okolnosti s naglaskom na rad i ekonomiju, odnosno na aktualne društvene i ekonomske probleme u povijesnoj perspektivi. Nakon osamdeset godina ništa se suštinski nije promijenilo. Ljudi imaju veće kuće, imaju automobile, poljoprivredne strojeve, materijalno su situiraniji, ali i dalje upravljaju aktivno svojim životima. Leko je zaključila tijekom razgovora s mještanima da postoji snažan postkolonijalni mentalitet koji ih sprečava da se odvaže na promjene i budu njihovi aktivni nositelji. Upravo je iz tog razloga cilj izložbe promišljati i tražiti rješenja za izlaz iz pasivnosti ovih krajeva. Ono što izložbi daje dodatnu vrijednost je njena poučna, edukativna misija. Ciljano se radi s osamnaestogodišnjacima kao glavnom publikom jer je to generacija koja može generirati promjene, naraštaj na pragu zrelosti koji se treba društveno i politički emancipirati. Kroz izložbu srednjoškolce vodi desetak educiranih studenata, vodiča i vodičkinja, a svrha izložbe je otvoriti prostor za raspravu s mladim posjetiteljima i tako potaknuti da sami razmišljaju o odgovorima na pitanja“ (Sabovljević, 2016).

Nažalost, ljudi ne vole mijenjati ono na što su navikli čak i kada se radi o nečemu lošem. Ljudi općenito ne vole promjene i teško im je izaći iz udobne zone u kojoj se nalaze. Svaka promjena je nešto novo na što se treba naviknuti. Također, puno ljudi živi loše živote upravo zato što se boje promjena ili ne rade stvari koje žele raditi zbog usađenog mentaliteta da oni to ne mogu ili da to nije dobro. Zašto nije dobro? Jer nam nije poznato. S takvim stavom ljudi se neće micati s jedne točke. Ako želimo napredovati na osobnoj, ali i na drugim razinama, moramo biti spremni na promjene koje su često najbolje za nas. Cilj izložbe „Kako živi narod“ je da se prekine začarani krug razmišljanja „ne bih ja ništa mijenjao“ jer upravo zbog takvog stava možemo ostati na istom mjestu, umjesto da otkrivamo i uživamo izvan granica naše udobnosti. Upravo izvan tih granica može biti puno bolje nego tu gdje trenutno jesmo.

„Cilj je razviti i diskusijski format izložbe, a time, u svjetlu aktualnih rasprava o izmjeni kurikulumu, zagovarati i sustav obrazovanja koji bi se temeljio na razmišljanju, raspravljanju i iznalaženju rješenja u problemskim situacijama. Ova izložba je cjelovita tek kad je interaktivna, kad se njome kreću i raspravljaju grupe, kada stvara svoje privremene zajednice i njihovu društvenu dinamiku“ (Sabovljević, 2016).

„Što se promijenilo u posljednjih 80 godina? Leko napominje kako se kod većine intervjuja, koje je radila među obiteljima, već u prvih deset minuta pojavila teza o tome da je netko bio prevaren, a pokazalo se i kako u društvu već jako dugo postoji velika tolerancija na kriminal, kao i na opstrukciju socijalnih, ekonomskih i prirodnih resursa. Leko je izjavila: „Riječ je o postkolonijalnom mentalitetu, nesposobnosti da se nešto promijeni“. Promjene su u odnosu na prije osamdeset godina vidljive samo u materijalnom smislu, ljudi imaju kuće i automobile, ali ne i moć.“ (Krnić, 2016). Najteže je promijeniti svijest ljudi, mentalitet i razmišljanje. Mi ih možemo potaknuti na razmišljanje, ali sam čovjek će se promijeniti onda kad on to sam odluči. Pogotovo je teže utjecati na razmišljanje već zrelih osoba, srednje ili treće dobi jer oni već imaju duboko formirane stavove. Upravo zato je ova izložba bila namijenjena prvenstveno učenicima trećih i četvrtih razreda srednje škole jer će oni prije prihvatiti nove stvari i nove načine razmišljanja od onih starije dobi.

„Izložba je osmišljena kao edukativno-performativni program u okviru kojega je oko 5000 mladih imalo priliku aktivno sudjelovati u razgovorima i raspravama u svrhu razvijanja vlastite vizije boljeg društva i stvaranja zdravijih društveno-ekonomskih odnosa. U malim grupama su s mladima radili vodiči-edukatori te se diskutiralo o pitanjima koja su proizašla iz Lekinih istraživanja, kao na primjer rad na crno, obustavljene mirovine, školovanje, financijska kriza i drugim pitanjima. Cilj pitanja je vidjeti koliko su upoznati s tim temama odnosno koliko se mladi mogu i žele postaviti prema tim problemima. Kristina Leko je poručila: „To nije izložba koja hoće kukati, nego ona koja govori kako se aktivno postaviti“ (Krnić, 2016). Smatram da je izložba odličan način utjecaja na stavove i razmišljanja ljudi, a još mi se više sviđa što ne govori samo o problematici već odmah nudi i rješenja problematike. Velika je povezanost izložbe s društvenim utjecajem jer se izložbom utječe na velik broj ljudi koji će svojom promjenom stava dovesti do rješenja problema, ali će i utjecati na poboljšanje određenih društvenih grana, poput ekonomije, politike, kulture i drugih.

4.1. Vodstvo na izložbi

Za uspješno vođenje izložbe, vodiči su bili na obukama u sklopu radionica na kojima su se upoznali sa sadržajem i ciljevima projekta. Budući da sam bio jedan od vodiča, govorit ću iz perspektive vlastitog iskustva. Na uvodnom predavanju Kristine Leko „Izvještaj s puta“ dobili smo osnovne informacije o lokacijama i obiteljima koje su predstavljene na izložbi. Kroz predavanje i radionicu Ankice Čakaradić, aktivistice i filozofkinje, dobili smo uvid u studiju Rudolfa Bićanića „Kako živi narod“ iz 1936. godine, a voditeljica nas je uputila na

kritičko razmišljanje o odnosu Bićanićevog teksta i današnjice. Na radionici redateljice Anice Tomić radili smo na vlastitoj pojavnosti i glasu, rješavanju treme i razvijanju sposobnosti improvizacije te nas je redateljica upoznala s tehnikom disanja i govorenja koju bi bilo dobro osvijestiti i održavati.

Radionica je bila podijeljena u dijelove. Prvi dio radionice održao se 2. i 3. rujna 2016. i bio je obavezan za sve vodiče. Kristina Leko nas je provela izložbom u 6 grupa koje su bile podijeljene u 3 dnevno. Kroz vodstvo smo upoznati sa strukturom i sadržajem izložbe te smo dobili dodatni kritički uvid i promišljanja Anice Tomić i Ankice Čakaradić. Vođenje, uključeno s diskusijom, trajalo je oko sat i pol, nakon čega smo imali sat vremena za pisanje koncepta vodstva. Po želji, mogli smo ostati i duže.

Drugi dio radionice se održao od 5. do 7. rujna 2016. i uključivao je konzultacije i probna vodstva – individualna ili u manjim grupama. Svakom vodiču/manjoj grupi vodiča bio je na raspolaganju jedan termin u trajanju od 2 sata. Tijekom ova tri dana smo bili slobodni samostalno se organizirati te sami ili u manjim grupama održati probna vodstva.

Koncept vodstva je sadržavao preduvjete za vodstvo, vremenski period i bio je podijeljen po danima na koja smo održavali vodstva za učenike srednjih škola, ali i skupine građana.

Prije vodstva je bilo potrebno dostaviti nacrt vodstva, ispuniti formular za vodiče te se upisati u raspored vodstva. Vodstva su počela 9. rujna i trajala su do 21. listopada. Ja sam izabrao voditi grupe učenika srednjih škola. Vodstva su se održavala utorkom, srijedom, četvrtkom i petkom, u tri termina od 60 do maksimalno 120 minuta. S obzirom da uključivao učenike u rasprave (što se može vidjeti u provedenom istraživanju), moja vodstva su trajala 2 sata. Dnevno se odvijalo 18 vodstva u grupama od 10 učenika (od ukupno 30 radnih dana održalo se 540 vodstva grupa srednjih škola). Svaki vodič je u prosjeku održao 10 vodstava.

Vodstva grupa građanstva (umirovljenici/e) odvijala su se subotom i nedjeljom, a grupe su bile od 8-10 osoba. Vodiči su boravili u muzeju tijekom radnog vremena i preuzimali grupe po njihovom formiranju. Ukupno je bilo 6 vikenda/12 dana za vodstva namijenjena građanstvu.

U svezi koncepta vodstva kojeg smo trebali pripremiti prije izložbe, vodio sam grupe učenika u Donjim Mamićima i Livnu. Vodstvo u Donjim Mamićima je započeto s kratkim predstavljanjem projekta te pojašnjenjem izložbe i njezinom korelacijom s Bićanićem, a zatim smo ušli u „kuću“. Posjeo sam grupu na sjedeća raspoloživa mjesta, pritom objašnjavajući video projekciju i povijest Donjih Mamića. Također, imali smo kratku diskusiju o mogućoj

povezanosti pojedinaca iz grupe i lokaliteta u vidu projekta, poznavanja lokaliteta i načina života. Uveo sam ih u problematiku kroz objašnjavanje šverca duhana i postavio pitanja:

- Zna li što je državni monopol?
- Na koje kulture ima država monopol? Zašto?
- Što je šverc? Imate li primjere?
- Podsjećaju li vas ondašnje švercanje duhana s nekim današnjim stvarima?

Vodstvo kroz Livno sam započeo ulaskom u Livno u kojemu sam posjeo grupu u dnevni boravak pritom spominjući porijeklo namještaja i anegdotu oko prelaska granice. Gledali smo video o radu na crno, sivoj ekonomiji i masovnom iseljavanju iz lokaliteta. Tu sam im postavio pitanja:

- Zna li što je rad na crno? Imate li primjere?
- Kako se boriti protiv rada na crno?
- Što je korupcija i poznajete li iz prve ruke korupciju?
- Kako se boriti protiv korupcije?
- Što mislite o iseljavanju mladih? Koji su najčešći razlozi iseljavanja?

Također, obišli smo izložene predmete Livna. Na kraju izložbe sam učenicima dao da ispune ankete čiji su rezultati (mišljenja o problematici) istraživanja prikazani u radu.

5. ISTRAŽIVANJE MIŠLJENJA I STAVOVA UČENIKA O ISKUSTVIMA NA IZLOŽBI

Obzirom da sam imao priliku biti dio te izložbe od otvaranja do završetka te voditi grupu srednjoškolaca kroz izložbene lokacije Donji Mamići u zapadnoj Hercegovini i Livno s ciljem upoznavanja učenika srednjih škola (većinom 4. srednjeg) sa životom običnog čovjeka s početka 20. stoljeća i danas. Nakon vođenja učenici su ispunjavali anketne listiće koje je

kreirala autorica izložbe pa sam odlučio istražiti dublje njihove odgovore analizom tih anketa te provesti vlastito anketiranje s istim učenicima krajem svibnja 2017. godine. Osnovni cilj je utvrditi koje i kolike su razlike u njihovim viđenjima, osjećajima i znanjima vezano za izložbu neposredno nakon iskustva posjeta i 7 mjeseci kasnije.

5.1. Opis tijeka istraživanja

Prvo istraživanje provedeno je u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu s učenicima – posjetiteljima izložbe neposredno nakon posjeta, dakle, tijekom rujna i listopada 2016. godine. Pitanja je postavila autorica izložbe, a svaki od vodiča je svojim grupama učenika distribuirao upitnik.

Anketno istraživanje 7 mjeseci nakon izložbe provedeno je u svibnju 2017. godine s učenicima iz grupa koje sam osobno vodio i to u suradnji s profesorima koji predaju Likovnu umjetnost u matičnim školama. Već nakon izložbe u rujnu sam dogovorio s profesorima koji su doveli učenike srednjih škola suradnju na anketiranju za potrebe ovog diplomskog rada. Profesori su mi pomogli na način da su u svibnju 2017. godine u sklopu nastave svojeg predmeta omogućili učenicima ispunjavanje ankete kako bih saznao koliko je utjecaja na njih ostavila izložba. Na anketu se odazvalo 97 učenika, od toga 54 djevojčice i 43 dječaka.

Važno je napomenuti da su učenici jednog razreda na vodstvima po izložbi bili podijeljeni u nekoliko grupa (jer je cilj bio da grupe budu male) pa su neki učenici obišli lokacije koje nisam vodio ja, nego netko od drugih vodiča.

5.2. Anketna pitanja

Pitanja iz anketnog listića iz 2016. godine bila su sljedeća:

1. Koje lokacije/kuće na izložbi si obišao/la?
2. O kojim problemima ste raspravljali?
3. Koji problem te najviše zainteresirao?
4. Poznaješ li nekoga koga muči isti problem?
5. Kako bi ga ti riješio/la? (Prijedlog rješenja u 1-2 rečenice)

6. Kako ti se svidio vodič/kinja?

Istraživanje 7 mjeseci ista ova pitanja, a slijede ga sljedećih 7 otvorenih pitanja:

1. Jeste li pričali o ovoj izložbi nakon povratka iz muzeja, u sklopu nastave?
2. O kojim društvenim problemima ste razgovarali s vodičem?
3. Sjećaš li se koje lokacije ste obišli (ime mjesta ili neka asocijacija u sklopu interijera na primjer)?
4. Što možeš reći da si novo naučio/la na izložbi?
5. Kako bi opisao/la svoje iskustvo posjeta izložbi?
6. Po čemu je to iskustvo bilo drugačije od iskustva na nekim drugim izložbama?
7. Što ti se na izložbi najviše svidjelo?

U nastavku prvo donosim rezultate istraživanja iz 2016., a zatim iz 2017. godine.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 2016. GODINE

Analizirao sam odgovore od 100 učenika koji su anketnim listićima napisali da su posjetili lokacije koje sam, među ostalima i ja vodio. Ispunjene anketne listiće su mi ustupili voditelji izložbenog projekta¹⁴.

Odgovore na otvorena pitanja sam analizirao prema temama te ih pobrojao i prikazao sažeto.

Prvo pitanje u upitniku iz 2016. godine glasi: „Koje lokacije/kuće na izložbi si obišao/la?“.

ANALIZA ODGOVORA:

1. Livno, Donji Mamići (41)
2. Obitelj Salapić (Livno) i obitelj Bošnjak iz Donjih Mamića (24)
3. Kuća branitelja i Livno (19)
4. Donji Miholjac i Livno (16).

Drugo pitanje glasi: „O kojim problemima ste raspravljali?“

ANALIZA ODGOVORA:

1. O ekonomskim i egzistencijalnim problemima (obitelji u Donjim Mamićima i Livnu) u selima (28)

---

¹⁴ Zahvaljujem se Kristini Leko koja mi je posalala listiće i time mi omogućila rad na analizi

2. O gospodarskim problemima poput mita i korupcije, šverca, rada na crno, nezaposlenosti i siromaštva koji vode do iseljavanja (54)
3. PTSP, liječenje PTSP-a i privilegije branitelja (12)
4. Problem patrijarhalnosti (6)

Najviše učenika uočilo probleme visoke korumpiranosti u svim slojevima društva, šverca (na primjer šverc duhana), nezaposlenosti zbog koje je sve više ljudi prisiljeno raditi na crno, a isto dovodi do velike razine siromaštva i iseljavanja mladih potencijala iz zemlje. Posebno je naglašeno iseljavanje mladih iz sela zato što nemaju posla ili jednostavno ne žele živjeti na selu.

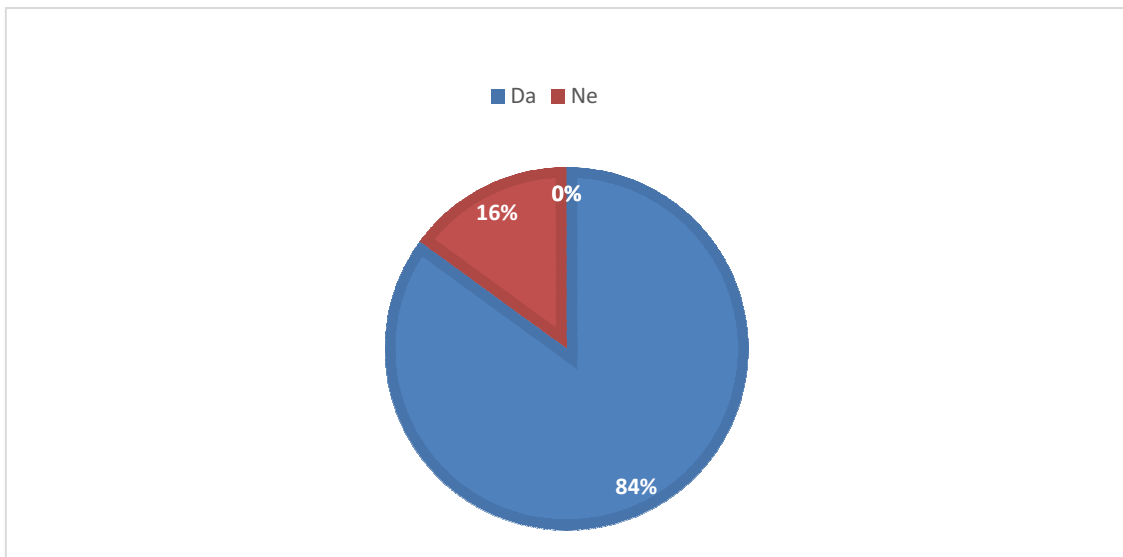
Treće pitanje glasi: „Koji problem te najviše zainteresirao?“

ANALIZA ODGOVORA:

1. PTSP i prava branitelja (18)
2. Gospodarski problemi što se odnose na mito i korupciju, nezaposlenost, rad na crno, siromaštvo, šverc i ostale gospodarske problemi (47)
3. Ekonomski i egzistencijalni problemi ljudi na selu, odnosno priče obitelji o problemima, određenim situacijama i teškom životu na selu općenito (31)
4. Problem patrijarhalnosti (3)
5. Školovanje i potraga za poslom (1)

Četvrto pitanje prikazuje koliko učenika poznaje nekoga koga muče isti problemi o kojima su slušali na izložbi.

Grafički prikaz 1. Poznaješ li nekoga koga muči isti problem?

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Iz grafičkog prikaza se može vidjeti da od 100 ispitanih učenika, njih čak 84 poznaje nekoga s istim problemima. Poznaju nekoga tko se zaposlio preko veze, bake i djedovi su im živjeli u siromaštvu, a neki od ispitanih imaju čak rodbinu u Hercegovini i iz prve ruke znaju kako se živi u pasivnim područjima.

Jedna učenica je odgovorila kako su joj roditelji odlučiti odseliti u Englesku kako bi ona i sestra imale bolje uvjete za školovanje, posao i bolju budućnost. Drugi učenik ima primjer u rodbini koja zapošljava preko veze.

Peto pitanje glasi: „Kako bi ga riješio/la?“

1. Ovisi o problemu, nisu sigurni ili misle da je problem ne rješiv (14)
2. Iseljenjem ili mogućim iseljenjem (2)
3. Rješenje gospodarskih i egzistencijalnih problema, na primjer mijenjanjem zakona i strožim kaznama za korupciju, razvitak gospodarstva, ulaganjem u sela i ulaganje napora u zadržavanje mladih i slični odgovori (63)
4. Ostali odgovori poput boljeg povezivanja branitelja, pronalazak posla, rad na crno (21)

Što učenici misle o tome može li se problem riješiti ili ne, najbolje prikazuje odgovor jedne učenice koja je odgovorila kako se problem može riješiti, ali teško zbog ljudske pohlepe i neravnopravnosti u društvu te da treba podići svijest o gladnima i bespomoćnima.

Zadnje pitanje iz upitnika glasi: „Kako ti se svidio/la vodič/kinja?“

svi učenici su odgovorili da im je vodič bio super, dobar ili čak odličan. zbog dobrog pristupa, dobrog objašnjavanja, opuštenosti i zanimljivosti, šaljivosti i korištenja primjera iz vlastitog

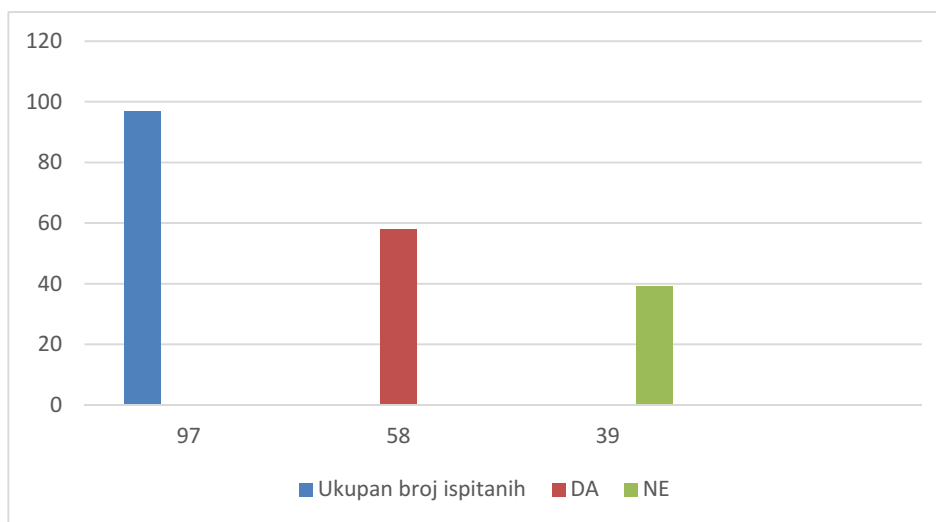
života. Kako se dio odgovora odnosi i na mene, mogu slobodno reći da sam jako zadovoljan jer sam se trudio prenijeti im znanje na najjednostavniji i zanimljiv način.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 2017. GODINE

U svibnju 2017. godine, kada su se dojmovi učenika već malo slegli i kada su mogli sagledati učinak izložbe iz više kuteva, ponovio sam anketu i dodao pitanja otvorenog tipa. Smatram da sam dobro učinio što sam istraživanje podijelio na dva dijela jer su učenici još nakon izložbe razgovarali sa svojim profesorima i međusobno razmijenili iskustva tako da mogu i preciznije odgovoriti na pitanja. Na anketu u drugom dijelu istraživanja, odazvalo se 97 učenika.

Drugo pitanje je glasilo: „Jeste li pričali o ovoj izložbi nakon povratka iz muzeja, u sklopu nastave?”

Grafički prikaz 2. Jeste li pričali o izložbi nakon povratka iz muzeja, u sklopu nastave?

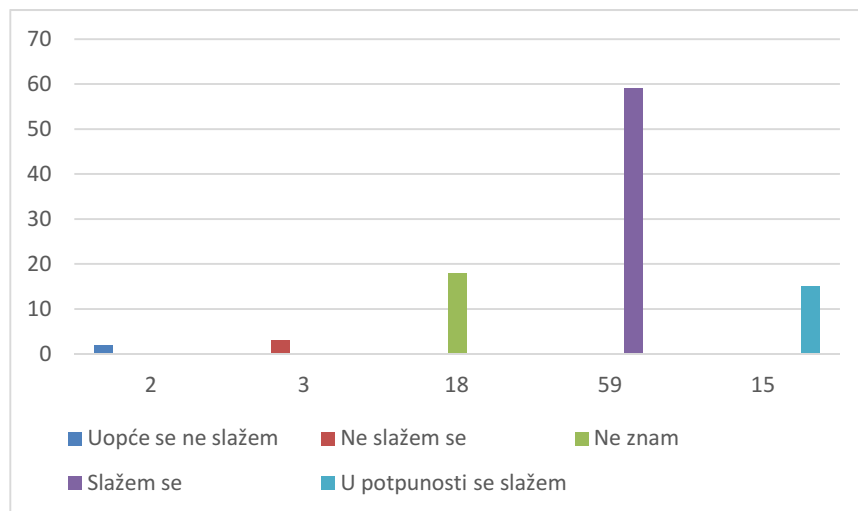

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Iz grafičkog prikaza 2. može se vidjeti da je od ukupno 97 učenika nakon izložbe, njih 58 razgovaralo o izložbi nakon povratka iz muzeja sa svojim profesorima, a njih 39 nije. Velik broj profesora nije razgovarao s učenicima o učincima izložbe što smatram lošim jer razgovorom zapravo potiču raspravu i potiču nove načine razmišljanja.

Treće pitanje je podijeljeno u četiri potpitanja. Pitanja i odgovori su prikazani na sljedećim grafičkim prikazima:

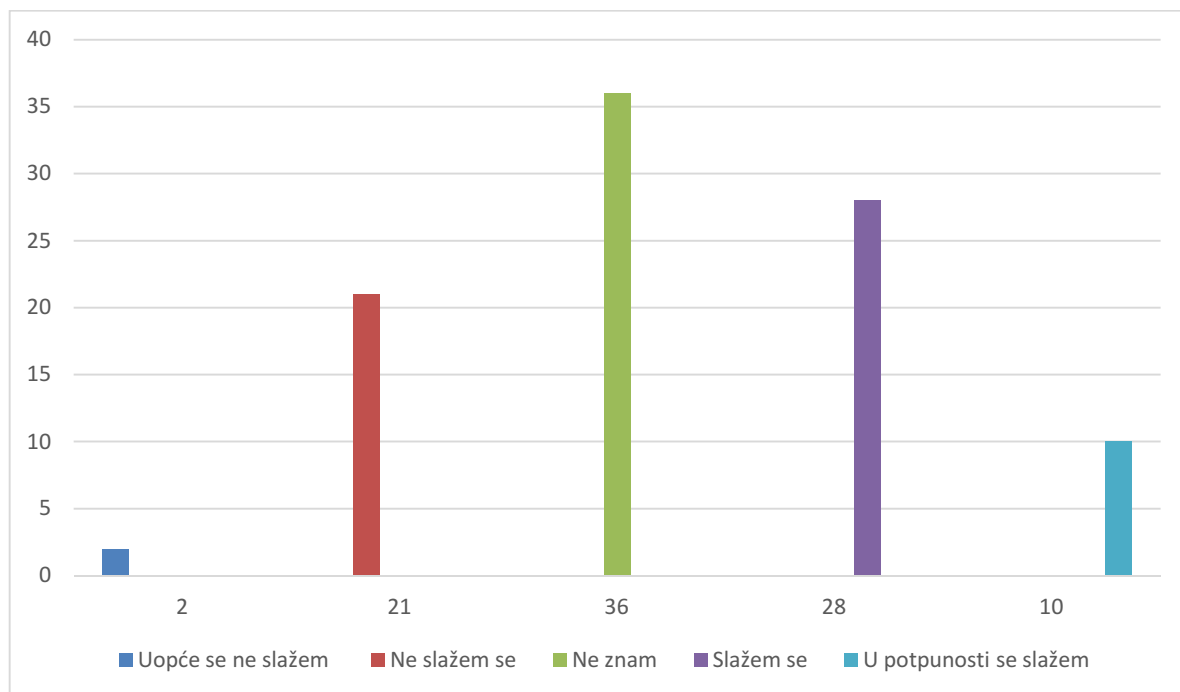
Grafički prikaz 3. Na izložbi sam stekao/la nova znanja

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Od ukupno 97 ispitanih učenika, njih 74 je na izložbi steklo nova znanja, 18 učenika nije sigurno da je na izložbi steklo nova znanja, a samo njih 5 nije steklo nikakva nova znanja. Gledano iz perspektive edukativnog sadržaja izložbe, učenici su se upoznali s novim informacijama i stekli nova znanja koja će im biti od velike koristi za njihovo oblikovanje stava o promjenama. Smatram da bi se češće trebale održavati razne izložbe i radionice s ciljem poticanja razmišljanja ljudi o raznim problemima i načinima rješavanja problema. Većina ljudi je navikla raditi stvari na isti način i čak kada znaju da taj način nije ispravan i dalje ga slijepo slijede upravo iz navike. Potrebno je poticati ljude na stav kako promjena ne mora biti nužno loša i da nam je upravo promjena često potrebna za poboljšanje kvalitete života.

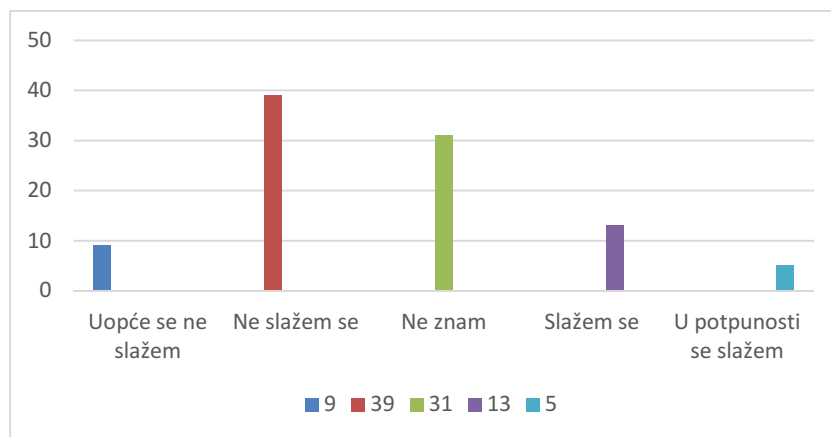
Grafički prikaz 4. Iskustvo na izložbi me je navelo da promijenim način mišljenja o svijetu u kojem živim

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Iz grafičkog prikaza 4. se vidi da 36 studenata od ukupno 97 ne zna još je li ih izložba navela da promijene način mišljenja o svijetu u kojemu žive. Odličan pokazatelj je da je na 38 učenika izložba utjecala na način da promijene način razmišljanja na bolje i da općenito mogu promijeniti stav o nečemu. Nažalost, 23 učenika su izjavila u upitniku da izložba ne utječe na njihov stav, barem ne za sada.

Grafički prikaz 5. Iskustvo na izložbi me je navelo da promijenim način ponašanja

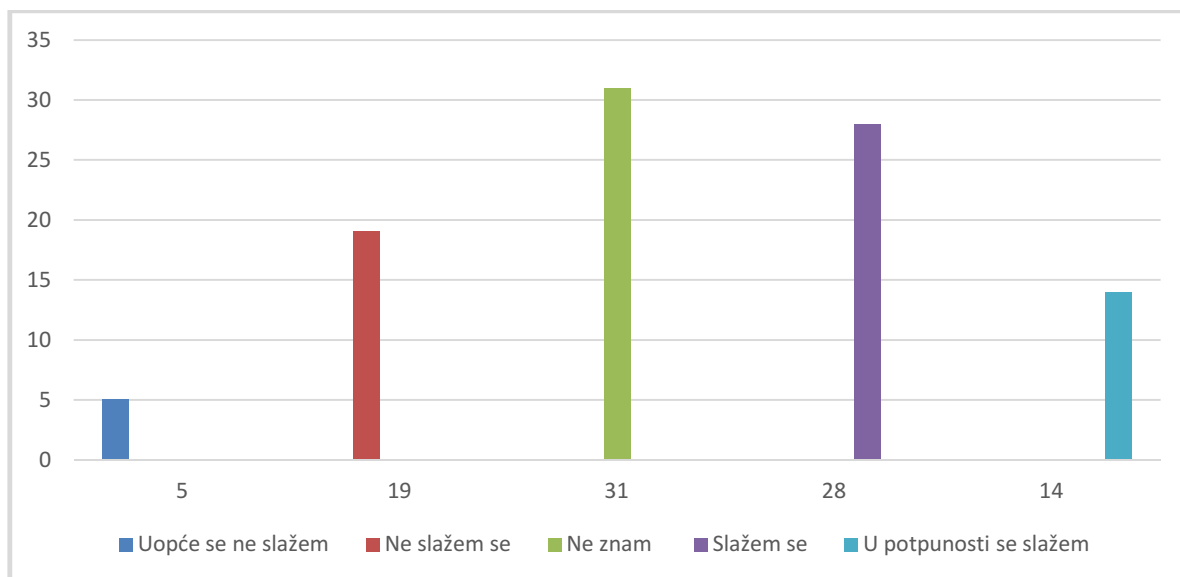

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Veliki broj učenika, njih 48 (polovica od ispitanih) smatra da izložba nije utjecala na promjenu njihovog ponašanja. 31 ispitanik nije siguran je li im se ponašanje promijenilo nakon izložbe, a 18 učenika je promijenilo osim načina razmišljanja i svoje ponašanje.

Grafički prikaz 6. Na izložbi sam naučio/la kritički razmišljati

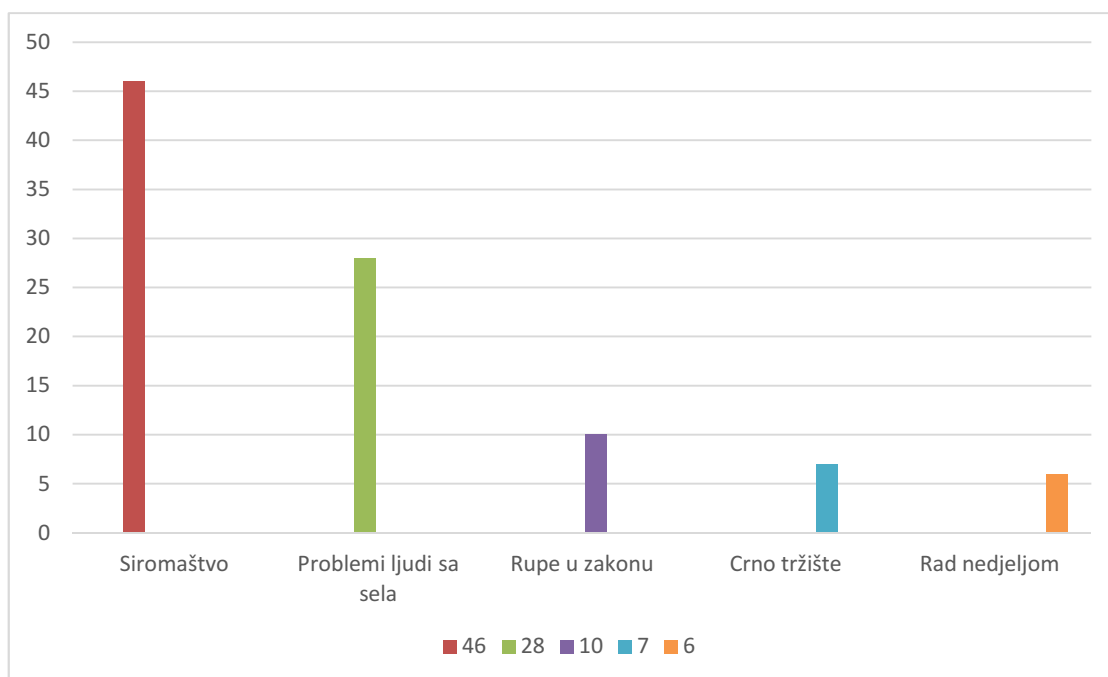

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Na grafičkom prikazu 6. može se vidjeti da su 42 učenika od ukupno 97 na izložbi počeli kritički razmišljati. Njih 31 ne zna je li na izložbi naučilo kritički razmišljati, odnosno je li ih ona potaknula na kritičko razmišljanje, a 24 učenika nije počelo kritički razmišljati kroz programe izložbe „Kako živi narod“.

Sljedeća pitanja bila su otvorenog tipa, a njih sam tematski analizirao te teme brojčano izrazio putem grafikona. Četvrto pitanje iz upitnika glasi: „O kojim društvenim problemima ste razgovarali s vodičem?“

Grafički prikaz 7. O kojim društvenim problemima ste razgovarali s vodičem

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Iz grafičkog prikaza 7. se može vidjeti da se učenici najviše sjećaju razgovora o siromaštvu (46) i problemima ljudi sa sela (28). Nažalost, izvor socijalnih i gospodarskih problema je zapravo zaostalost u razmišljanju i zato što ljudi općenito ne žele promijeniti život i pokušati se upustiti u rizik, na primjer ostati na selu i baviti se proizvodnjom.

Peto pitanje u upitniku za učenike glasi: „Sjećaš li se koje lokacije ste obišli (ime mjesta ili neka asocijacija u sklopu interijera na primjer)?“.

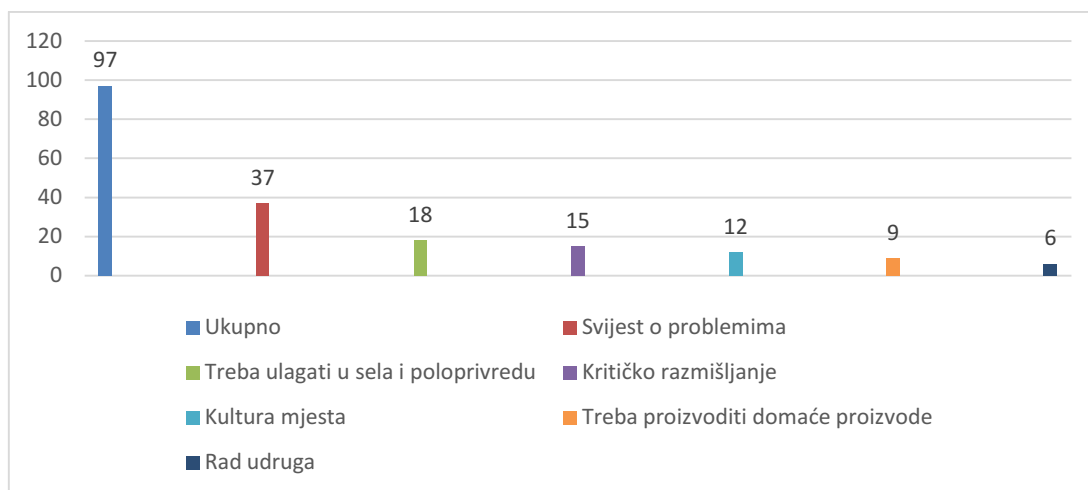
ANALIZA ODGOVORA:

1. Gorski kotar, Lika (36)
2. Slavonija (23), Vukovar (11)
3. Vis (8)
4. Dalmatinska zagora (7)
5. Livno (9)
6. Ilok (2)
7. Drniš (1)

Iz odgovora je vidljivo da neki učenici nisu zapamtili točne lokacije, odnosno gradove (Tijarica u Dalmatinskoj zagori) ili su pogriješili oko lokacije (Ilok).

Šesto pitanje iz upitnika glasi: „Što možeš reći da si novo naučio/naučila na izložbi?“.

Grafički prikaz 8. Što možeš reći da si novo naučio/naučila na izložbi?

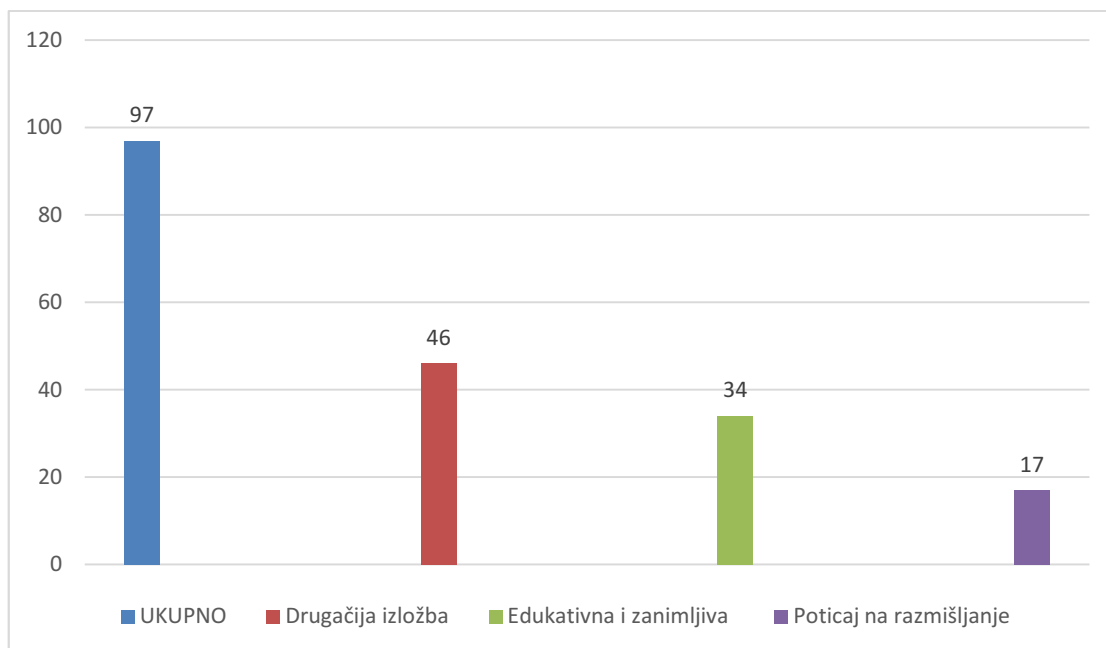
Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Grafičkog prikaz 8. daje sliku o tome da je skoro pola učenika povećalo svijest o postojanju problema. Izložba „Kako živi narod“ je odličan način utjecaja na druge što možemo zaključiti po odgovorima učenika. Najbolji primjer navedenog je odgovor jedne učenice: „Naučila sam kako se uz volju može izvući iz svakog problema koliko god bio velik“.

Od velike je važnosti da su učenici na izložbi naučili kritički razmišljati. Do nedavno je većina ljudi na umjetnost i muzeje gledala kao na neki oblik zabave, hobi ili kao na mjesto koje nas vraća u prošlost. Zanimljivo je to što nas je izložba „Kako živi narod“ vratila u prošlost, ali s ciljem da se ide u budućnost. Bolju i uspješniju budućnost. Muzeji danas utječu na sve društvene čimbenike i iz muzeja i muzejskih radionica možemo puno naučiti o važnim društvenim pitanjima, ali i o tome kako se ispravno postaviti u životu.

Sedmo pitanje iz anketnog upitnika glasi: „Kako bi opisao/la svoje iskustvo posjeta izložbi“?

Grafički prikaz 9. Kako bi opisao/la svoje iskustvo posjeta izložbi?

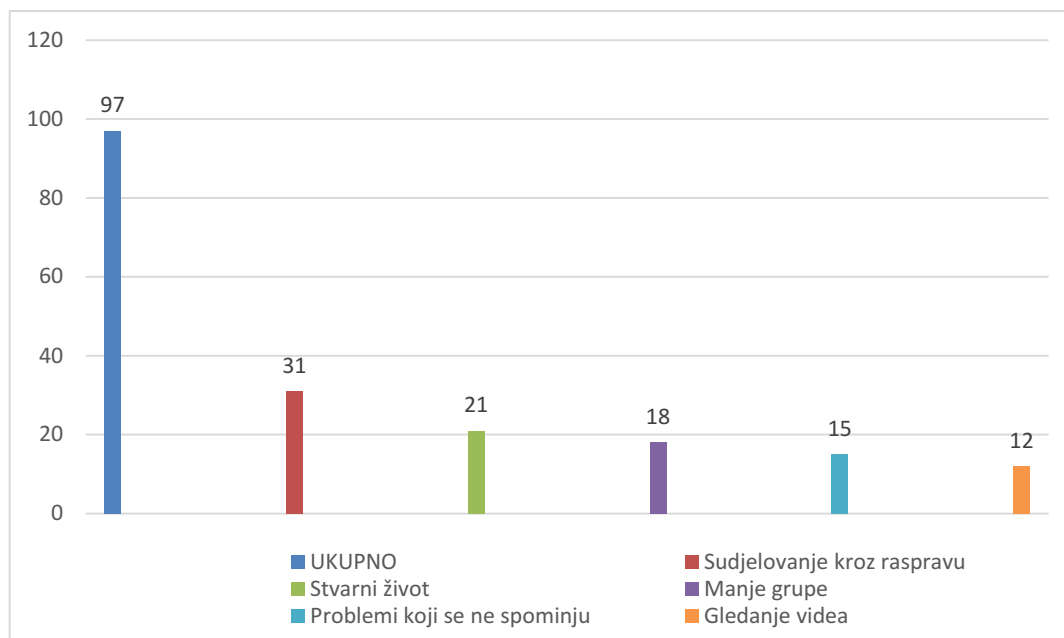

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Prema odgovorima učenika može se zaključiti da im se izložba svidjela prvenstveno jer je drugačija od onih na koje su navikli. U izložbi „Kako živi narod“ nisu samo razgledavali muzej već aktivno sudjelovali putem rasprava. Najvažnije od svega je to što je izložba utjecala na učenike i potaknula ih na razmišljanje da se trebaju boriti za sebe u životu i da mogu promijeniti situaciju u kojoj se nalaze.

Predzadnje pitanje iz ankete glasi: „Po čemu je to iskustvo bilo drugačije od iskustva na nekim drugim izložbama?“.

Grafički prikaz 10. Po čemu je to iskustvo bilo drugačije od iskustva na nekim drugim izložbama?

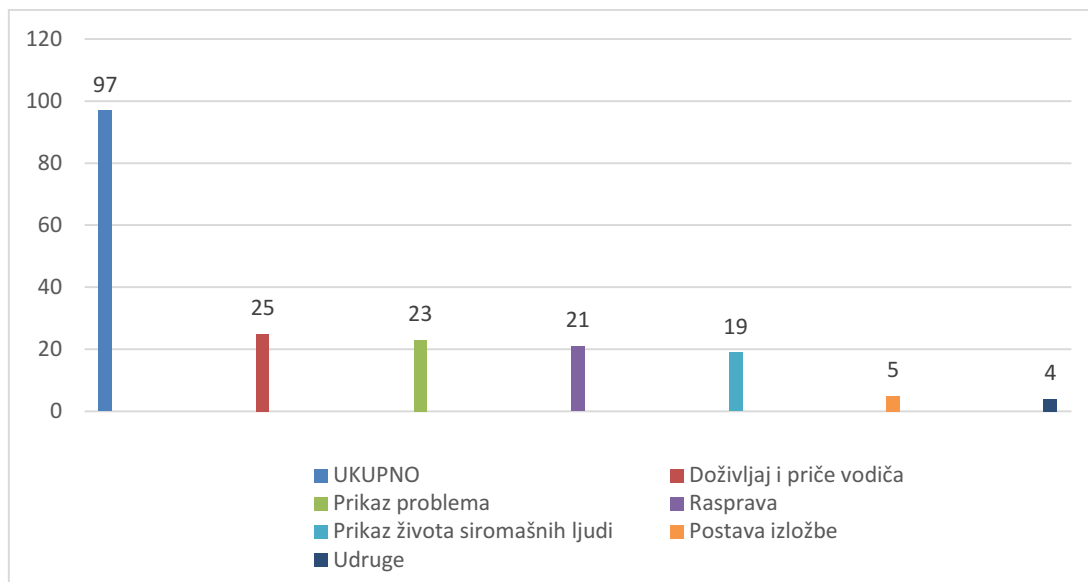
Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Opće je poznato da jednosmjerni razgovori nisu toliko zanimljivi kao oni kada smo uključeni u razgovor. U ovoj situaciji, učenici su se osjećali dijelom izložbe jer vodič nije držao monolog i pričao im samo o činjenicama već je uključio učenike u razmjenu mišljenja. Upravo takav način izložbe je još više potaknuo učenike na razmišljanje.

15 učenika je odgovorilo da se na izložbi pričalo o problemima koji se inače ne spominju. Svi mediji prenose trenutnu situaciju u državi po pitanju socijalnih ili gospodarskih problema. Nitko ne spominje promjenu stava ljudi da se ti problemi riješe. Navedeno dovodi do toga da ljudi stoje na mjestu i samo slušaju što političari govore bez da se direktno uključe i naprave promjene. Upravo mediji doprinose mišljenju da ljudi ne mogu mijenjati stvari. Mediji bi trebali poticati promjene i ljude da se bore za sebe.

Zadnje pitanje iz ankete je: „Što ti se na izložbi najviše svidjelo?“.

Grafički prikaz 11. Što ti se na izložbi najviše svidjelo?

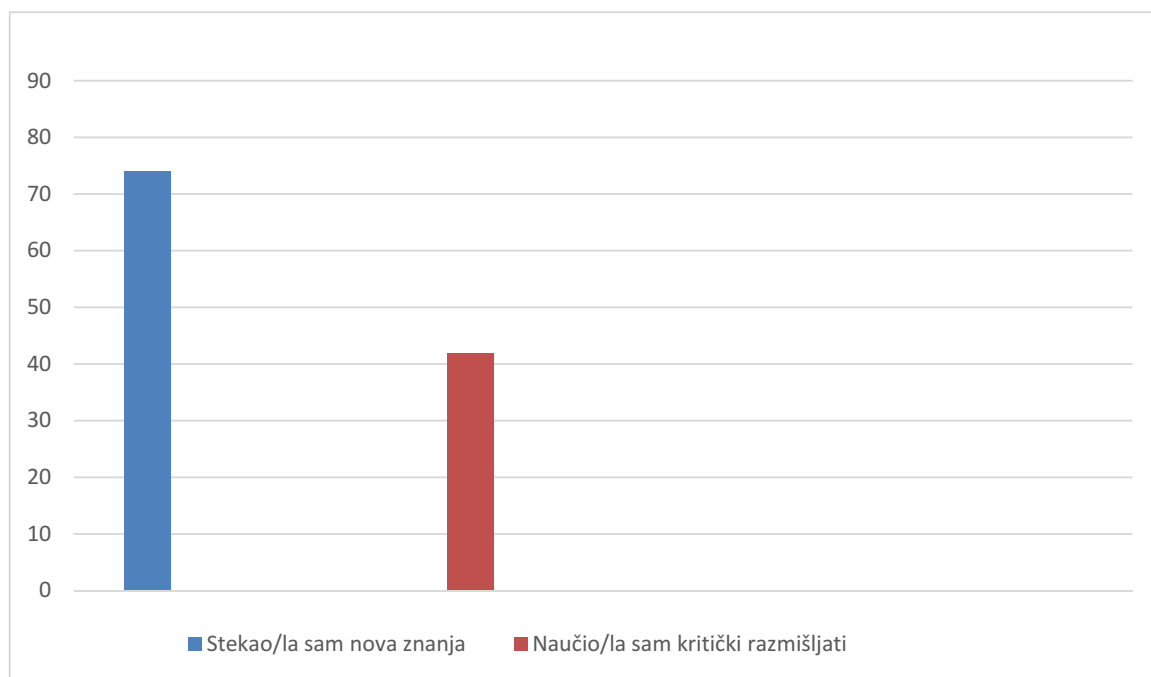
Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Na grafičkom prikazu 11. možemo vidjeti da se učenicima najviše svidio doživljaj izložbe zbog priča vodiča, kreativan način prikazivanja problema, rasprava i prikaz siromašnih ljudi i razlozi zašto su siromašni. Izložba „Kako živi narod“ je pravi primjer da promjene nisu loše. Izložba predstavlja potpuno novi način gledanja na probleme i moguća rješenja. Također, mijenja svijest ljudi da muzej i izložba mogu utjecati na prikaz realnih problema, a ujedno omogućava edukativni sadržaj.

Učenicima se svidio koncept izložbe koji je drugačiji od izložbi koje su posjećivali. Također, uključivanje u rasprave im je zanimljivije od samog razgledavanja muzeja. Smatram da bi svaka izložba trebala biti koncipirana da se na neki način uključe posjetitelji u rasprave, a to posebno vrijedi za izložbe edukativnog sadržaja.

Analizom rezultata ankete iz 2017. godine, nakon što su se učenicima dojmovi slegli i nakon što su razgovarali sa svojim profesorima o izložbi te su mogli dati jasnije odgovore, došao sam do *zaključka istraživanja*. Od ukupno analiziranih 97 anketa 2017. godine, 74 učenika su stekla nova znanja na izložbi, a 42 učenika su naučila kritički razmišljati što je dobar pokazatelj.

Grafički prikaz 12. Učenici su na izložbi stekli nova znanja i naučili kritički razmišljati-zaključak

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Cilj izložbe je bio potaknuti učenike na svijest o problemima koji nas okružuju i kritičko razmišljanje koji bi doprinijeli rješavanju problema. Smatram da je izložba odlično utjecala na učenike i da je izvrsno što je prvenstveno njima bila i namijenjena zato što upravo na mladima svijet ostaje i oni mogu potaknuti promjene i učiniti situaciju u gospodarstvu i društvu općenito, boljom.

8. ZAKLJUČAK

Obrazovanje u muzejskim ustanovama, počelo je tijekom 19. Stoljeća, ali se nije uvijek održavalo sustavno i organizirano. Takav način obrazovanja je bio ograničen do 20. stoljeća, unatoč naporima ravnatelja muzeja i kustosa koji su dotad bili zaduženi za obrazovanje. Međutim, napokon su se pojavili stručnjaci za obrazovanje koji se nazivaju muzejski edukatori. Oni su koristili metode muzejskih pedagoga temeljene na uvažavanju interesa posjetitelja te korištenju suvremene opreme. Danas, muzeje posjećuju osnovne i srednje škole te fakulteti. Učenici i studenti koji dolaze u muzej su različitih sposobnosti i interesa, a može biti i one djece s teškoćama u razvoju. Zbirke i teme koje su vezane uz muzej relevantne su većini dijelova kurikuluma i uključuju osobni razvoj djece, razvoj jezika te socijalno obrazovanje.

Povezivanjem muzeja sa zajednicom poboljšava se društvena suradnja, razvija komunikacija i utjecaj te se oblikuje dinamičan pristup socijalnim pitanjima i problemima. Upravo zato, održana je izložba inspirirana knjigom Rudolfa Bićanića „Kako živi narod – Život u pasivnim krajevima“ iz 1936. godine. Kristina Leko je osamdeset godina poslije uglednog ekonomista krenula njegovim tragom – od Livna, preko zapadne Hercegovine, Like, Dalmatinske zagore, zaleđa i otoka pa do Vukovara i postala junakinjom odlične i potpuno drugačije izložbe do sada. Proveo sam istraživanje u Muzeju suvremene umjetnosti gdje je održana izložba „Kako živi narod“. Istraživanje sam proveo pomoću anketiranja učenika odmah nakon izložbe i 7 mjeseci kasnije kada su im se dojmovi slegli i kada su imali formirano mišljenje o učinku izložbe. Istraživanje sam podijelio u dva dijela. U prvom djelu sam analizirao 100 anketa, a u drugom, 97 anketa. Cilj izložbe je bio potaknuti učenike na razmišljanje o socijalnim problemima i načinima rješavanja problema. Većina ljudi je navikla raditi stvari na isti način, iako često taj način nije ispravan i dalje ga slijepo slijede upravo iz navike. Potrebno je poticati ljude na stav kako promjena ne mora biti nužno loša i da nam je upravo promjena često potrebna za poboljšanje kvalitete života. Do nedavno je većina ljudi na umjetnost i muzeje gledala kao na neki oblik zabave, hobi ili kao na mjesto koje nas vraća u prošlost. Izložba „Kako živi narod“ vratila nas je u prošlost, ali s ciljem na bolju budućnost. Muzeji danas utječu na sve društvene čimbenike. Iz muzeja i muzejskih radionica možemo puno naučiti o važnim društvenim pitanjima i kako se ispravno postaviti u životu. 36 učenika od ukupno 97, ne zna još je li ih izložba navela da promijene način mišljenja o svijetu u kojemu žive. Odličan pokazatelj je da je na 38 učenika izložba utjecala na način da promijene

način razmišljanja na bolje po pitanju mogućnosti rješavanja socijalnih problema. U muzejskoj praksi posljednjih su se desetljeća razvili različiti edukacijski modeli. Mogu se izdvojiti tri pristupa: američki, francuski i engleski. U američkim muzejima edukacijski programi i projekti imaju cilj potaknuti individualni dolazak posjetitelja. U Francuskoj je nacionalni obrazovni program tradicionalan i usmjeren prema dobnim skupinama. Engleska je primjer gdje se usklađuju kako individualne potrebe tako i interesi državnog programa kulturnog razvoja.

Izložba „Kako živi narod“ je mješavina sva tri pristupa edukacijskog modela. Smatram da bi ovakav način izložbi koji uključuju interakciju s posjetiteljima bila odlična prekretnica za muzej i obrazovanje u muzejima općenito. Prema američkom modelu, izložba ima za cilj potaknuti individualni dolazak posjetitelja, odnosno da zainteresira do te mjere učenike da i sami počnu više dolaziti na slične izložbe. Prema francuskom obrazovnom programu, izložba je strukturirana prema određenoj dobnj skupini, odnosno za maturante. Prema engleskom obrazovnom programu, izložba je savršen primjer usklađenosti potreba ljudi za promjenom svijesti zbog osobnog razvoja s kulturnim razvojem. S vremenom će se sve više razvijati obrazovni program muzeja. Smatram da je edukacija u muzejima odličan način učenja za učenike jer se odvajaju od onog klasičnog učenja u školskim klupama. Idealno bi bilo kada bi škole više surađivale s muzejima i poticale interakciju s učenicima. Kada uključimo učenike u interakciju, osjećaju se bitnim dijelom edukacije. Kada im samo pričamo bez ikakve interakcije, nije im zanimljivo i imaju dojam da to samo trebaju odraditi i odlaze s edukacije bez da su išta naučili. U slučaju da nešto nauče, brzo to zaborave ako im nije bilo zanimljivo. Upravo interakcijom s učenicima će se poboljšati kvaliteta edukacijskih sadržaja.

9.POPIS LITERATURE

1. Cukrov T. (1997): Novo lice muzeja u budućnosti – korak u novo tisućljeće. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar
2. Creating the new museum definition: over 250 proposals to check out: <https://icom.museum/en/news/the-museum-definition-the-backbone-of-icom/> (15.6.2020.)
3. Deutscher Museumsbund e.V. (2011): škola@muzej – priručnik o suradnji. Berlin: Impresum, <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/skola-i-muzej-prirucnik-o-suradni.pdf> (26.3.2020.)
4. Dengel, S., Dreykorn, M., Grüne, P., Hirsch, A., Kunz-Ott, H., Neukirchen, V., Oehms, L., Wagner, E. (2011): Škola @ muzej – priručnik o suradnji, <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/skola-i-muzejprirucnik-o-suradni.pdf> (27.2.2020.)
5. Gunther, C.F. (1994): Museumgoers: life-styles and learning characteristic. London, New York: Routledge
6. Hajdarović, M. (2012): Muzejski pedagog – novootkrivena vrsta u muzeju, <http://povijest.net/2018/?p=2313> (2.5.2020.)
7. Hooper-Greenhill, E., (1996): Museum and their visitors. London, New York: Routledge
8. Hooper-Greenhill, E., (1994): Museum communication: an introductory essay/The educational role of the museum/edited by Eilean Hooper-Greenhill. London, New York: Routledge
9. ICOM, definicija muzeja, <http://www.icombih.org/site/definicija-muzeja,19.html> (20.1.2020.)
10. ICOM, ICOM announces the alternative museum definition that will be subject to a vote, <https://icom.museum/en/news/icom-announces-the-alternative-museum-definition-that-will-be-subject-to-a-vote/> (28.8.2020.)
11. Ilich, I. (1972) Dole škole. Beograd: Duga
12. Kisovar-Ivanda, T. (2008): Muzeji i škole kao partneri u obrazovanju. Pedagogija i društvo znanja, Zagreb: Učiteljski fakultet
13. Krnić, J. (2016): Izložba: Kako živi narod: izvještaj o pasivnosti, <http://tris.com.hr/2016/09/izlozba-kako-zivi-narod-izvjestaj-o-pasivnosti/> (10.5.2020.)

14. Knowles, M.S. (1978): *The adult learner: a neglected Species*. Houston: Gulf
15. Leiner, V., Sabolić, M. (2018): Muzej i škola - pristup radu s grupama učenika na primjeru radionica Plesni redovi. 9. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem. Zbornik radova edukacija izazovi i rješenja novog doba. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo. Str. 37-38
16. Marković, Z., Milčić, A.M., Perinčić, T., Cerovac V. (2019): Muzejski dokumentacijski centar. *Vijesti iz svijeta muzeja*, <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/> (19.1.2020.)
17. Moore, K. (2002): *Muzejsko upravljanje*. Nacionalni muzej nogometa. Velika Britanija: Preston
18. Muzej grada Zagreba, Muzejska učionica, <http://www.mgz.hr/hr/muzejski-programi/muzejska-edukacija/muzejska-ucionica/> (5.4.2020.)
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, (2011): NACIONALNI OKVIRNI KURIKULUM za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb: Printera Grupa. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (27.8.2020.)
20. Narodne Novine, Službeni list Republike Hrvatske. Zakon o muzejima, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_142_1746.html (2.5.2020.)
21. Todorović, M. (1977). *Pedagoška funkcija biblioteka, muzeja i arhiva i oblici saradnje sa školama: priručnik za nastavnike, bibliotekare, muzeologe i arhiviste*. Sremski Karlovci, Arhiv Vojvodine
22. Sabovljević, S. (2016): „Kako živi narod – izvještaj o pasivnosti“: izložba koja poziva na razbijanje začaranog kruga pasivnosti, http://novilist.hr/novilist_public/Kultura/Izlozbe/Kako-zivi-narod-izvjestaj-o-pasivnosti-Izlozba-koja-poziva-na-razbijanje-zacaranog-kruga-pasivnosti?meta_refresh=true (10.5.2020.)
23. Scheiner, T. (2009): *Museums have no borders, they have a network*, http://icom.museum/pdf/E_news2009/p5_2009-2.pdf (7.2.2020.)
24. Škrabalo, M., Miočić-Lisnjak, N., Papa, J., (2006): *Mobilizacija i razvoj zajednica: akcijsko istraživanje u Hrvatskoj*. Zagreb: MAP savjetovanje d.o.o.
25. Šola, T. (1991): *Muzeji i razvoj*. Osijek: Osječki zbornik 21
26. Vatikanski muzej – 5 činjenica koje niste znali, <https://www.vodickrozrim.info/stavidet/muzeji/vatikanski-muzej/> (30.1.2020.)

10. POPIS ILUSTRACIJA

Tablice:

1. Tablica 1. Povezanost edukacijske djelatnosti muzeja i muzejskih funkcija
2. Tablica 2. Razlika muzeja i škole
3. Tablica 3. Znanja i vještine djece kada škole surađuju s muzejima